

**STRATEGIA ROZWOJU
OBSZARÓW WIEJSKICH
I ROLNICTWA**

Strategia

ROZWOJU

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Zespół redakcyjny:

Zbigniew Brenda, Alicja Dworzańska, Bogumiła Germanowska,
Artur Janas, Jacek Kuźniewicz, Zbigniew Pałka, Antoni Pawski,
Andrzej Potoczek, Jan Stachowski, Adam Stańczyk, Jan Wadoń,
Sławomir Wiertel, Elżbieta Wojt-Gorączniak, Julian Ziemkowski

Konsultant naukowy: prof. dr hab. Elżbieta Wysocka

Pełnomocnik Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
ds. Strategii Rozwoju: Bogusław Stroszejn

ISBN 83-906308-9-3

Publikacja wydana przez firmę „HALCROW” w ramach projektu Unii Europejskiej
„Wsparcie budowy strategii w nowych województwach”

Mam zaszczyt przedstawić Państwu dokument, który został przygotowany w trakcie prac nad strategią rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, będący analizą sytuacji w rolnictwie i jego otoczeniu.

Powstanie tego opracowania było konieczne ze względu na charakter naszego regionu, w którym znaczącą rolę odgrywa rolnictwo.

Konieczność restrukturyzacji tego sektora gospodarki jest szczególnie istotna z punktu widzenia osiągnięcia celu nadrzędnego strategii rozwoju województwa, bowiem bez dobrze funkcjonującego rolnictwa nie może być mowy o konkurencyjnym i nowoczesnym regionie. Zbliżający się moment akcesji Polski do Unii Europejskiej wymaga od władz regionalnych wszystkich szczebli właściwie zaprogramowanych działań ukierunkowanych na dostosowanie struktur do funkcjonowania w nowoczesnej gospodarce europejskiej. W okresie przedakcesyjnym będziemy korzystać ze znaczących środków pomocowych przeznaczonych na wspieranie restrukturyzacji obszarów wiejskich i rolnictwa z programu SAPARD i innych funduszy Unii Europejskiej, co wymaga efektywnego zaprogramowania ich wykorzystania. Temu celowi powinno między innymi służyć przedstawiane opracowanie.

„Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa powstawała równoległe ze strategią rozwoju województwa, co wymagało szczególnego zaangażowania partnerów społecznych, a także przedstawicieli świata nauki, którym składam serdeczne podziękowania za wkład włożony w powstanie tego opracowania.

[Handwritten signature]

Marszałek Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

Spis treści

WSTĘP	7
I. OBSZARY PROBLEMOWE	8
II. SZANSE I ZAGROŻENIA	22
SZANSE ROZWOJU	23
ZAGROŻENIA ROZWOJU	27
SYNTEZA SZANS I ZAGROŻEŃ	33
III. WIZJA ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH I ROLNICTWA	35
IV. PROGRAMY	45
UCHWAŁA NR 439/2000 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO	61

WSTĘP

Obszary wiejskie i rolnictwo posiadające specyficzne uwarunkowania i problemy rozwojowe spowodowały wykonanie odrębnego opracowania jakim jest „Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa”, która jako pierwsza strategia sektorowa stanowi wydzieloną część szerszego opracowania p.n. „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego”.

Rolnictwo naszego województwa wyróżnia się w skali kraju wysoką produkcją towarową. O jego randze świadczy m.in. czwarta lokata wśród regionów w globalnej produkcji, natomiast w przeliczeniu jej na 1 ha użytków rolnych drugie miejsce.

Obszary wiejskie, dla celów tego opracowania zdefiniowane zostały jako terytorium pozostające poza granicami administracyjnymi miast o liczbie ludności powyżej 100 tysięcy, tj. z wyjątkiem czterech miast: Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądza.

Powierzchnia obszaru wynosi 17 536 km²; co stanowi 97,6% ogólnej powierzchni województwa. Zamieszkuje tu 1 280 tys. osób, tj. 61,0% ogółu ludności. Gęstość zaludnienia wynosi 73,0 osób/km² przy wskaźniku dla wo-

jewództwa 116,8 osób/km², natomiast w przeliczeniu do powierzchni użytków rolnych – 111,2 osób/km², przy wskaźniku dla województwa 180,7 osób/km². Administracyjnie obszar podzielony jest na 19 powiatów i 140 gmin.

„Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa” obejmuje 6 etapów prac: diagnoza prospektywna stanu istniejącego, podstawowe problemy i obszary problemowe, szanse i zagrożenia, mocne i słabe strony, wizja przyszłości (w tym cele rozwoju), oraz wykaz przedsięwzięć.

Strategia rozwoju obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego jest podstawowym dokumentem kierunkowym, wyznaczającym cel nadrzędny (misję), strategiczne obszary działań, cele operacyjne, zespoły przedsięwzięć. Część z nich zawarta jest jednocześnie w „Wizji rozwoju”.

Prezentowana strategia nie stanowi dokumentu zamkniętego. Jej realizacja będzie monitorowana na bieżąco, a wnioski wynikające z tego procesu będą wdrażane do programów operacyjnych.

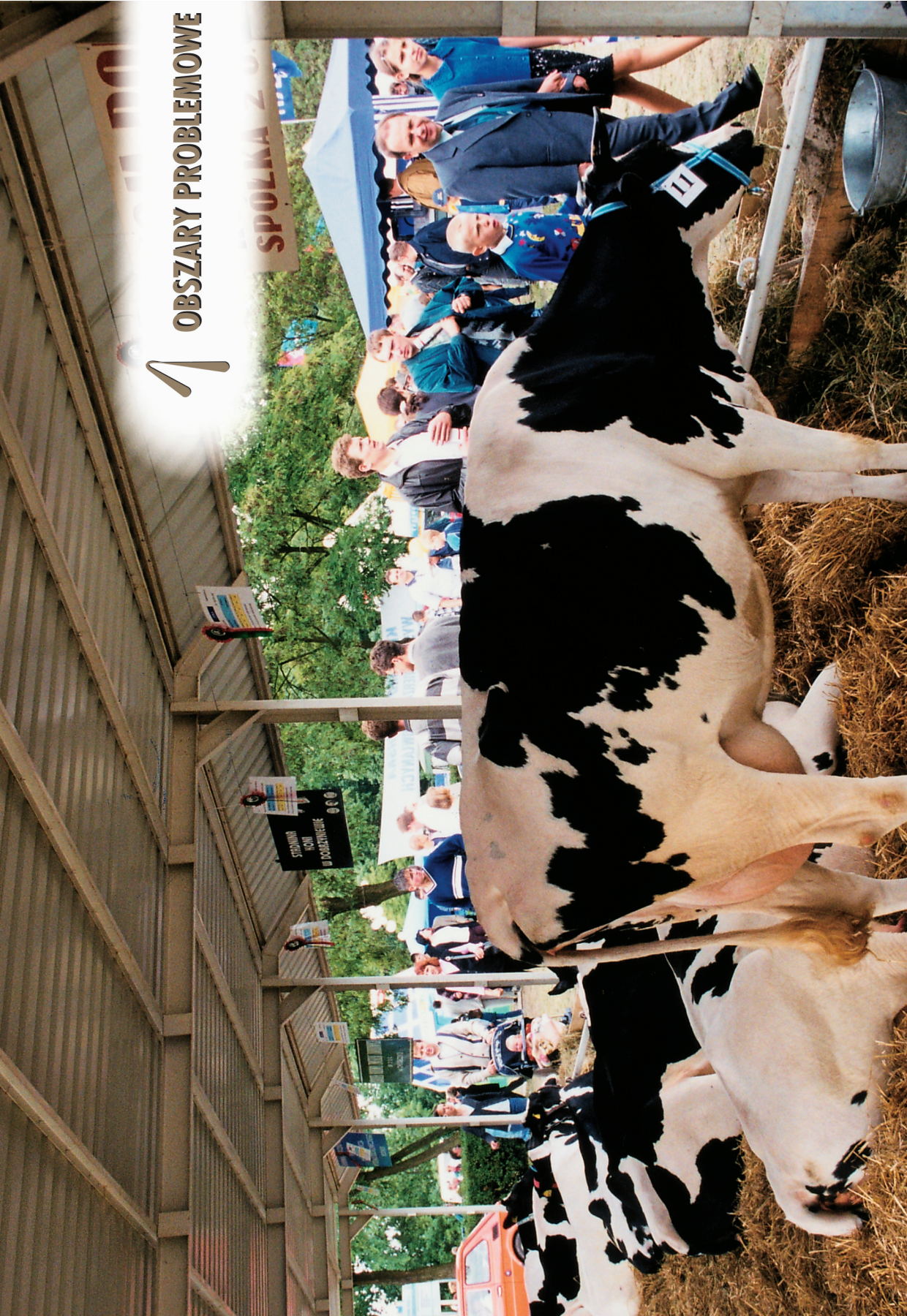
Treść niniejszego dokumentu podlegała szerokiej konsultacji społecznej.

OBSZARY PROBLEMOWE

SPOLKA Z O.O.

STANOWISKO
KON
W DOBROSTWIE

Wydzielenie wiejskich obszarów problemowych województwa kujawsko-pomorskiego ma na celu wskazanie obszarów wymagających szczególnej uwagi władz wojewódzkich i lokalnych. W ujęciu strategii rozwoju pod pojęciem problemu należy rozumieć negatywne zjawiska występujące na danym obszarze, a w szczególności występowanie dysproporcji i sprzeczności rozwojowych z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju.

Sytuacja ekonomiczna

Jako kryterium wyboru obszarów problemowych autorzy przyjmują sytuację ekonomiczną ludności. O jego randze świadczy wymownie fakt, że szkoły, szpitale, koleje itp., mimo powszechnie uznawanej potrzeby ich rozwoju, są likwidowane w związku z brakiem możliwości ich finansowania.

Problemy ekonomiczne są spowodowane brakiem środków finansowych umożliwiających zaspokojenie potrzeb warunkujących uzyskanie akceptowanego poziomu życia ludności i zmuszających do dokonywania często trudnych wyborów. Dokonanie wyborów oparte jest o następujące kryteria :

- 1) kryterium bezwzględności, w ramach którego dokonuje się wyborów pomiędzy koniecznością wydatków na zaspokojenie takich potrzeb, jak:
 - a) podstawowe pożywienie,
 - b) eliminowanie zagrożenia życia,
 - c) utrzymanie mieszkania,
 - d) zapewnienie podstawowej opieki socjalnej,
- 2) kryterium najmniejszych strat, które określa potrzeby poniesienia wydatków na:
 - a) podatki i inne obowiązkowe obciążenia finansowe,
 - b) inwestycje w środki produkcji,
 - c) remont parku maszynowego (warsztat pracy),
 - d) ochrona przeciwpowodziowa,
 - e) oszczędność i ochrona zasobów naturalnych,

- f) utrzymanie infrastruktury technicznej i społecznej,
 - g) ochrona środowiska,
- 3) kryterium rozwoju to wybory dokonywane z perspektywy możliwości osiągnięcia nowych korzyści:
 - a) nowe inwestycje (warsztat pracy, dom, infrastruktura),
 - b) edukacja (osobista i następnego pokolenia),
 - 4) kryterium potrzeb wyższych, w ramach którego dokonywane są wybory wydatków na zaspokojenie potrzeb wyższych, do których należą:
 - a) sport, turystyka, rozrywka,
 - b) kultura, estetyka,
 - c) wyższe standardy mieszkaniowe, kulinarne,
 - d) potrzeba wyższej konsumpcji dóbr materialnych i duchowych (potrzeba posiadania, hobby itp.).

Wybory określone wyżej modyfikowane są dodatkowym kryterium czasu i wielkości wydatku, które powoduje, że najczęściej wybierane są potrzeby bieżące przed przyszłymi, a także mniejsze wydatki przed większymi. W ramach poszczególnych kryteriów wybierane są potrzeby w zależności od poziomu świadomości, aspiracji lub preferencji.

Podobnie, choć z innej perspektywy, dokonywane muszą być wybory przeznaczenia środków społecznych, których z reguły również brakuje do zaspokojenia potrzeb społecznych. Tu również mają zastosowanie te same kryteria, choć weryfikowane są one często nakazami prawa.

Analiza sytuacji na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego dowodzi, że przeciętny mieszkaniec musi dokonywać wyborów według najmniejszych strat. Znaczna część społeczeństwa musi jednak dokonywać wyboru na poziomie kryterium bezwzględności. Wynika to z wysokiego bezrobocia i niskich dochodów ludności pracującej, a powoduje zjawiska niedoin-

westowania warsztatów pracy, rezygnację z różnych form kształcenia, brak aktywności ekonomicznej, spadek zainteresowania różnymi formami wypoczynku itd.

Jako mierniki sytuacji ekonomicznej obszarów wiejskich i rolnictwa przyjęto wysokość:

- stopy bezrobocia,
- wskaźnika rolniczej produkcji towarowej,
- wskaźnika podatków z pozarolniczej działalności gospodarczej.

Stopa bezrobocia w czerwcu 1999 r. w województwie wynosiła 15% przy średniej krajowej 11,3%. W województwie obserwuje się bardzo duże zróżnicowanie wielkości stopy bezrobocia w różnych urzędach pracy (PUP Bydgoszcz 7,9%, PUP Nakło nad Notecią 22,7%). W odniesieniu do obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego przestrzenne rozmieszczenie bezrobocia w zasadzie nie ulega większym zmianom, poza 4 powiatami grodzkimi, w których miasta (Bydgoszcz, Toruń, Włocławek i Grudziądz), nie objęte definicją obszarów wiejskich, mają mniejszy wskaźnik bezrobocia. Jakkolwiek bezrobociem objęty jest cały obszar wiejski województwa kujawsko-pomorskiego, do wyznaczenia obszarów problemowych przyjęto te, na których stopa bezrobocia przekracza 15%. Drugim czynnikiem określającym sytuację ekonomiczną ludności jest wskaźnik rolniczej produkcji towarowej określony w zł/ha użytków rolnych (zł/ha UR). Wskaźnik ten w 1996 r. wahał się w granicach od 1150 zł/ha UR (powiat rypiński) do ponad 2700 zł/ha UR (powiat nakielski). Jako górną granicę niskiej produkcji rolniczej przyjęto wartość 1400 zł/ha UR.

Trzecim czynnikiem charakteryzującym sytuację ekonomiczną ludności jest wysokość wskaźnika określającego udział statystycznego mieszkańca w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa wyrażonego w zł/1 mieszkańca. Wskaźnik ten w

1997 r. wynosił od poniżej 100 zł/1 mieszkańca dla powiatu lipnowskiego i włocławskiego do 150-175 zł/1 mieszkańca dla powiatów: świeckiego, bydgoskiego i inowrocławskiego (US w Bydgoszczy). Wskaźniki te świadczą o wyniku finansowym osiąganym przez podmioty gospodarcze, a pośrednio również o sytuacji finansowej społeczeństwa. Jako obszary o najgorszej sytuacji finansowej przyjęto te, dla których wskaźnik finansowy wynosił do 100 zł/1 mieszkańca.

Analiza sytuacji ekonomicznej ludności została przeprowadzona w granicach administracyjnych województwa kujawsko-pomorskiego, przyjmując za jednostkę podstawową powiat. Dla porównania na rysunkach pokazano również wyniki analizy, w której za podstawową jednostkę przyjęto gminę.

Przeprowadzona na podstawie powyższych wskaźników analiza przestrzenna obszarów wiejskich pozwoliła na wyłonienie czterech rodzajów obszarów, na których występują ekstremalne negatywne uwarunkowania ekonomiczne.

Tereny obszarów wiejskich w układzie powiatowym podzielono na 4 typy. Są to:

Typ I - Obszar powiatu włocławskiego, lipnowskiego, na którym najniższej rolniczej produkcji towarowej (poniżej 1400 zł/ha UR) towarzyszy najsłabiej rozwinięta działalność gospodarcza pozarolnicza (podatki < 100 zł/1 mieszkańca).

Typ II - Obszary powiatów rypińskiego i wąbrzeskiego skupiające najwyższe bezrobocie (> 15%) oraz uzyskujące najsłabsze wyniki w rolniczej produkcji towarowej (< 1400 zł/ha UR).

Typ III - Obszary powiatów sępoleńskiego, nakielskiego, grudziądzkiego, aleksandrowskiego, radziejowskiego charakteryzujące się najwyższym bezrobociem (powyżej 15%).

Typ IV - Obszary powiatów brodnickiego oraz tucholskiego, na których występuje

najniższa produkcja rolnicza (< 1400 zł/ha UR).

Ograniczenia, zagrożenia w rolnictwie

Aby bliżej scharakteryzować wyłonione obszary, przeanalizowano uwarunkowania przyrodnicze w aspekcie ekstremalnych ograniczeń rozwoju i zagrożeń wynikających z wzajemnego oddziaływania człowieka i przyrody. Uwarunkowania przyrodnicze mają wpływ na wysokość uzyskiwanych dochodów z produkcji rolniczej. Do podstawowych czynników charakteryzujących uwarunkowania przyrodnicze należy zaliczyć:

- a) jakość gleb,
- b) wielkość deficytu wody,
- c) powierzchnia obszarów prawnie chronionych ograniczających rozwój gospodarki.

Jakość gleb została scharakteryzowana za pomocą udziału słabych gleb (klasy V i wyższe) w sumarycznej powierzchni wszystkich użytków rolnych. Udział ten dla województwa kujawsko-pomorskiego waha się od 46,6% w powiecie lipnowskim do 14,2% w powiecie inowrocławskim. Do analizy jako element ograniczający możliwości rozwoju przyjęto udział gleb słabych powyżej 30%.

Drugim czynnikiem charakteryzującym uwarunkowania przyrodnicze jest deficyt wody dla potrzeb rolniczych. Deficyt ten waha się od 140-161 mm. Największy deficyt obserwuje się w powiecie lipnowskim (161 mm), najmniejszy w powiecie chełmińskim (140 mm). Do analizy jako obszary o wyjątkowo negatywnych warunkach przyjęto te, na których występuje deficyt powyżej 150 mm słupa wody w odniesieniu do powierzchni użytków rolnych.

Trzecim uwarunkowaniem przyrodniczym są ograniczenia wynikające z przepisów prawa dotyczących obszarów prawnie chronionych. Wielkość obszarów prawnie chronionych jest bardzo zróżnicowana. W powiatach sępoleńskim, tucholskim

i brodnickim obszary chronione stanowią 50-70% powierzchni powiatu. Najmniej obszarów chronionych występuje w powiecie nakielskim (poniżej 10%). Jako obszary o wyraźnych ograniczeniach rozwoju zaliczono tereny trzech ww. powiatów, na których obszary chronione zajmują 50-70% powierzchni powiatu.

Analiza wzajemnych powiązań ww. czynników przyrodniczych pozwoliła na wydzielenie pięciu obszarów, na których jednocześnie występują różne uwarunkowania. Są to:

A – obszary, na których jednocześnie występują:

- najslabsze gleby (udział powyżej 30% gleb słabych),
- najwyższy deficyt wody (powyżej 150 mm),
- największy udział obszarów chronionych.

Do obszaru tego należy powiat tucholski.

B – obszary skupiające jednocześnie:

- najslabsze gleby (powyżej 30% gleb słabych),
- największy deficyt (powyżej 150 mm).

Do tych obszarów należą powiaty włocławski, lipnowski i rypiński.

C – obszary o największej powierzchni obszarów chronionych (50-70% pow. powiatu).

Są to powiaty sępoleński i brodnicki.

Drugą grupą czynników mających wpływ na sytuację ekonomiczną społeczeństwa są zagrożenia ekologiczne i powodzienne. Duże skupiska ludzi, rozwinięta infrastruktura techniczna, rozwinięty przemysł, powodują występowanie ponadnormatywnych zanieczyszczeń i uciążliwości. Na podstawie wyników powszechnego spisu rolnego z 1996 r. opublikowanego przez GUS w 1997 r., podając za opracowaniem „Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich na przykładzie regionu kujawsko-pomorskiego”, ATR, Bydgoszcz 1997, na obszarze województwa jest 4142 km² tere-

nów zagrożonych (23% powierzchni województwa).

Na zagrożonych terenach województwa żyje 67,3% ludności ogółem, z czego 14,3% ludności wiejskiej i 85,7% ludności miejskiej. Ludność na obszarach wiejskich zagrożonych ekologicznie stanowiła 27% ludności wiejskiej województwa.

Obszary występowania zagrożeń przedstawiono w układzie gminnym ze względu na takie statystyczne ujęcie zagadnień.

Na terenach pokazanych na załączonym rysunku (3) skoncentrowanych jest 80, 90% wszystkich źródeł zanieczyszczeń środowiska, a przede wszystkim:

- a) zużycie wody (87,2% w miastach i 12,8% na obszarach wiejskich),
- b) ścieki, wymagające oczyszczenia (98,4% w miastach i 1,6% na obszarach wiejskich),
- c) emisja zanieczyszczeń:
 - pyłowych (92,4% w miastach i 7,6% na wsi),
 - gazowych (95,8% w miastach i 4,2% na wsi),
- d) odpady przemysłowe nagromadzone (100% w miastach).

Na rysunku tym zamieszczono również zlewnie rzek Drwęcy i Brdy podlegających szczególnej ochronie ze względu na korzystanie z ich wód w celu zaopatrzenia miast oraz zaznaczono gminy narażone na niebezpieczeństwo powodziowe związane z wylaniem głównych rzek województwa (Wisła, Brda, Drwęca, Noteć). Na rysunku zaznaczono całe gminy, mimo że z reguły niebezpieczeństwo powodzi koncentruje się na terenach przylegających do rzek, jednak władze lokalne muszą liczyć się z takimi niebezpieczeństwami na obszarze konkretnych gmin.

Przedstawione wyżej analizy rozkładu przestrzennego problemów ekonomicznych oraz uwarunkowań przyrodniczych stanowią podstawę bardziej szczegółowego opisu poszczególnych typów obszarów problemowych.

Obszary typu I – powiaty włocławski i lipnowski charakteryzują się najslabiej rozwiniętą działalnością gospodarczą pozarolniczą (udział w podatkach stanowiących budżet państwa wynosi do 100 zł/mieszkańca) oraz najgorszymi wynikami uzyskiwanymi z rolniczej produkcji towarowej (poniżej 1400 zł/ha UR). Obszary te posiadają największy udział słabych gleb (powyżej 30%) oraz występuje tu największy deficyt wody dla celów rolniczych (powyżej 150 mm). Obszary te dodatkowo posiadają znaczne powierzchnie (gminy: Lipno, Skepe, Włocławek, Brześć Kuj. i Lubraniec) o dużych zagrożeniach ekologicznych wynikających z koncentracji głównych źródeł zanieczyszczenia środowiska. Część powierzchni tego obszaru (gminy: Włocławek, Fabianki, Bobrowniki, Lubanie) narażonych jest na zalanie w związku z dużym przepływem wód w Wiśle lub katastrofy budowlanej obiektów hydrotechnicznych. Gminy Chrostkowo i Kikół leżą na terenie zlewni rzeki Drwęcy, której wody stanowią źródło zaopatrzenia miast, co powinno mieć odzwierciedlenie w sposobie prowadzenia gospodarki na obszarach tych gmin.

Obszary typu II – powiaty rypiński i wąbrzeski charakteryzują się występowaniem największego bezrobocia (> 15%) i najslabszymi efektami rolniczej produkcji towarowej (< 1400 zł/ha UR). Powiat rypiński charakteryzuje się ponadto najslabszymi glebami (powyżej 30% gleb słabych) oraz najwyższym deficytem wody dla potrzeb rolniczych (powyżej 150 mm). Gmina Wąpielsk narażona może być na zagrożenia powodziowe ze strony Drwęcy. Obydwa powiaty leżą częściowo w obrębie zlewni rzeki Drwęcy, co powinno mieć odzwierciedlenie w sposobie gospodarki na tych terenach ze względu na fakt, że wody tej rzeki stanowią źródło wody pitnej, tym bardziej że gminy Rypin i Wąbrzeźno stanowią obszary o skoncentrowanych źródłach zanieczyszczeń środowiska.

Obszary typu III – powiaty: sępoleński, nakielski, grudziądzki, aleksandrowski i radziejowski charakteryzują się występowaniem najwyższego bezrobocia (> 15%). Rozwój powiatu sępoleńskiego dodatkowo ograniczony jest znaczną powierzchnią obszarów prawnie chronionych (50-70%). Kilka gmin tego powiatu (Kamień Krajeński, Sępólno Krajeńskie i Sośno) leży w obrębie zlewni Brdy, której wody wykorzystywane są do celów komunalnych. Część gmin powiatów nakielskiego, grudziądzkiego i aleksandrowskiego (Sadki, Mrocza, Szubin, Grudziądz, Aleksandrów, Raciążek, Nieszawa, Waganiec) narażona jest na zalanie w związku z wystąpieniem z koryt wód rzek Noteci i Wisły. Na obszarach III typu, poza powiatem sępoleńskim, występują również tereny o skoncentrowanych źródłach degradacji środowiska (gminy: Aleksandrów, Ciechocinek, Raciążek, Osięciny, Grudziądz, Nakło).

Obszary typu IV – powiaty tucholski i brodnicki charakteryzują się najgorszymi wynikami rolniczej produkcji towarowej (<1400 zł/ha UR). Jednocześnie powiat tucholski posiada najgorsze uwarunkowania przyrodnicze (najsłabsze gleby, największy deficyt wody dla potrzeb rolniczych). Obydwa powiaty posiadają znaczną powierzchnię obszarów prawnie chronionych (50-70%) oraz zlokalizowane są w obrębie zlewni rzek (Brdy i Drwęcy) stanowiących źródło wody dla miast. Powoduje to istotne ograniczenia dla rozwoju gospodarczego, a części gmin zagrażają dodatkowo zjawiska powodziowe związane z dużymi przepływami w Brdzie i Drwęcy. W gminie Brodnica skoncentrowane są źródła degradacji środowiska.

Problemy strukturalne w rolnictwie

Rolnictwo stanowi podstawę ekonomiczną większości obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, a ludność rolnicza dominuje w strukturze społeczno-zawodowej ludności wiejskiej.

Dla wyróżnienia obszarów problemowych wybrane zostały cztery wskaźniki ekstremalne, charakteryzujące specyfikę województwa kujawsko-pomorskiego:

- udział gospodarstw indywidualnych powyżej 90% w powierzchni użytków rolnych,
- udział gospodarstw indywidualnych poniżej 70% w powierzchni użytków rolnych,
- pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych na 100 ha użytków rolnych powyżej 20 osób,
- ludność w wieku 15 lat i więcej związana z rolnictwem powyżej 82%, posiadająca wykształcenie zawodowe, podstawowe i bez wykształcenia.

Generalnie można wyróżnić dwa obszary ekstremalnych problemów – rolnicze – monofunkcyjne:

- A) obszar z przewagą gospodarki indywidualnej - udział gospodarstw indywidualnych w powierzchni użytków rolnych przekracza 90%, obszar uwarunkowany historycznie, rolnictwo często jest tutaj jednym źródłem utrzymania rodziny. Charakteryzuje się dużym udziałem pracujących w swoim gospodarstwie rolnym (powyżej 20 osób na 100 ha UR), niskim poziomem wykształcenia ludności związanej z rolnictwem (powyżej 82% ludności posiada wykształcenie zawodowe, podstawowe oraz nie posiada nawet podstawowego). Inne niekorzystne cechy tego obszaru to: niska towarowość produkcji rolnej (poniżej 1 400 zł na 1 ha UR), małe nakłady inwestycyjne na 1 ha użytków rolnych (powyżej 600 zł na 1 ha UR) oraz niski poziom wykształcenia użytkowników gospodarstw rolnych (około 15% użytkowników posiada wykształcenie wyższe i średnie). Obszar A przeważa we wschodniej części województwa.

B) obszar z dużym udziałem gruntów państwowych – udział gospodarstw indywidualnych w powierzchni użytków rolnych nie przekracza 70%. Obszar ten objęty jest przekształceniami własnościowymi. Rozdysponowanie gruntów państwowych przez AWRSP następuje głównie przez dzierżawę, a to jest negatywnym przejawem restrukturyzacji agrarnej, gdyż prowadzi do degradacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz dewastacji majątku trwałego. Obszar ten charakteryzuje się równocześnie wysokim bezrobociem. Obszar B przeważa w zachodniej części województwa.

Główne problemy strukturalne na obszarach wiejskich i w rolnictwie dotyczą struktury własnościowej i wielkościowej gospodarstw, struktury społeczno-zawodowej polegającej na znacznych nadwyżkach siły roboczej i niewielkich możliwościach zatrudnienia na wsi.

Oparcie działalności rolniczej na mono-produkcji przyczynia się do wysokiego uzależnienia ludności od przychodów z rolnictwa. Wzrost powierzchni gospodarstw rolnych umożliwi obniżkę kosztów wytwarzania i poprawę poziomu dochodów uzyskiwanych z gospodarstw rolnych. Zróżnicowanie zawodów i zajęć na wsi sprzyjać będzie wykorzystaniu lokalnych zasobów pracy i poprawie dochodów ludności.

Problemy infrastruktury technicznej

Wyznaczając obszary wiejskie niedoinwestowane w infrastrukturę techniczną, brano pod uwagę stopień zwodociągowania wyznaczony w oparciu o ilość podłączeń wodociągowych na 1 000 mieszkańców, stopień rozwiązania gospodarki ściekowej (istnienie komunalnej oczyszczalni ścieków, przerzut ścieków do oczyszczalni w innej gminie, rozpoczęty proces kanalizowania) oraz stopień uporządkowania gospodarki odpadowej (istnienie wysypiska odpadów, wywóz na wysypisko grupowe, wywóz na wysypisko do gminy sąsiedniej).

Z analiz wynika, że wszystkie powiaty województwa są zwodociągowane powyżej 60%. Wg danych na 31 grudnia 1998 r. średni stopień zwodociągowania obszarów wiejskich wynosi ca 75%, a szczególnie wyróżnia się powiat mogileński ca 97%.

W najmniejszym stopniu uporządkowaną gospodarkę ściekową posiadają powiaty: aleksandrowski, rypiński i świecki. Należy jednak wspomnieć, że część z gmin wchodzących w skład tych powiatów posiada uzgodnione projekty na budowę komunalnych oczyszczalni ścieków lub oczyszczalnie w budowie. Problemem wszystkich obszarów wiejskich jest w bardzo małym stopniu rozwinięta sieć kanalizacyjna.

Pojedyncze gminy w różnych powiatach nie mają zupełnie uporządkowanej gospodarki odpadowej. Zdecydowana większość gmin ma możliwość wywozu odpadów na wysypiska, jednak na dzień dzisiejszy tylko z około 24% gospodarstw rolnych śmieci wywożone są na zorganizowane wysypiska.

Na zakończenie omawiania obszarów problemowych należy zwrócić uwagę jeszcze na dwa istotne zagadnienia. Omówione obszary skupiające ekstrema problemowe występują we wschodniej i północno-zachodniej części województwa. Trzeba jednak pamiętać, że również pozostałe obszary muszą borykać się z wieloma podobnymi problemami zarówno ekonomicznymi, jak i przyrodniczo-ekologicznymi, czasami tylko w nieznacznie łagodniejszej formie od tych z wyszczególnionych obszarów problemowych. To oznacza, że nie można wyznaczonych granic obszarów problemowych traktować w sposób bezwzględny. Przyjęcie nieco innych wartości granicznych analizowanych czynników lub innych jednostek odniesienia przestrzennego (np. gminy) może te granice zmienić w znacznym stopniu. Aby to wykazać, wystarczy porównać wyłonione obszary w odniesieniu do powiatów i gmin. Wyniki analiz są w znacznym stopniu różne.

Drugim istotnym zagadnieniem jest waga problemów, którą do pewnego stopnia narzuca liczba ludności zamieszkującej dany obszar. Największe zaludnienie występuje w powiatach inowrocławskim (powyżej 130 osób/km²), chełmińskim i aleksandrowskim (100, 130 osób/km²) oraz w powiatach nakielskim, żnińskim i radziejowskim a także brodnickim, wąbrzeskim, golubsko-dobrzyńskim i rypińskim (70-100 osób/km²). Oznacza to, że określone te same problemy (bezrobocie, wysokość produkcji rolnej oraz pozostałych uwarunkowań) na obszarach o większym zaludnieniu, dotyczą większej części społeczeństwa, są zatem bardziej ważkie dla rozwoju obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego.

Potencjał społeczno-gospodarczy

Kompleksowa analiza potencjału społeczno-gospodarczego wykonana na podsumowanie obszarów problemowych wskazuje na zróżnicowanie strukturalne w poszczególnych jednostkach terytorialnych i jest pochodną czynników, których łączne występowanie tworzy bariery lub szanse do wykorzystania. Przyjęte kryteria to:

- stopa bezrobocia,
- saldo migracji, stopień urbanizacji, wskaźnik rozwoju przedsiębiorczości,
- pracujący w przemyśle i budownictwie,
- baza noclegowa turystyki,
- wyposażenie w telefony,
- dochody własne budżetów gmin.

Według czterostopniowej skali przyjętej dla określenia potencjału społeczno-gospodarczego, wyróżniono:

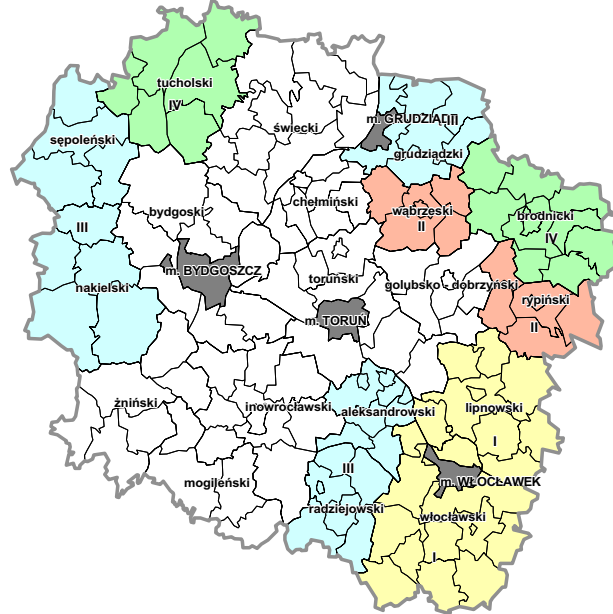
- **o najwyższym potencjale** – powiat bydgoski,
- **o średnim potencjale** powiaty: świecki, toruński, aleksandrowski, inowrocławski, mogileński (5), obejmujące południkowy pas środkowy województwa,
- **o niskim potencjale** powiaty: chełmiński, wąbrzeski, brodnicki, golubsko-dobrzyński, rypiński, lipnowski, włocławski, radziejowski (wschodni pas województwa) oraz powiaty tucholski, sępoleński, nakielski, żniński (zachodni pas województwa – łącznie 12 powiatów),
- **o bardzo niskim potencjale** – powiat grudziądzki (1),

Ocena potencjału społeczno-gospodarczego wskazuje obszary opóźnienia strukturalnego związane głównie z rolnictwem, które jak dotąd w minimalnym stopniu zostało objęte procesami modernizacyjnymi związanymi z gospodarką rynkową. Wyodrębnia się 3 obszary o największej złożoności problemów:

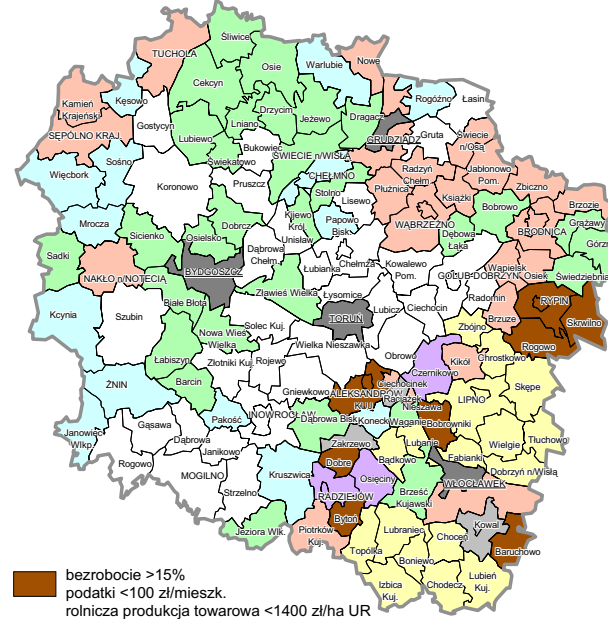
- obszar monofunkcyjny z przewagą rolnictwa indywidualnego obejmujący wschodnią część województwa,
- obszar monofunkcyjny z przewagą rolnictwa popegeerowskiego obejmujący zachodnią część województwa, obszar monofunkcyjny o wysokiej towarowości rolnictwa obejmujący Kujawy i Ziemię Chełmińską.

OBSZARY EKSTREMALNYCH PROBLEMÓW EKONOMICZNYCH

w ujęciu powiatowym

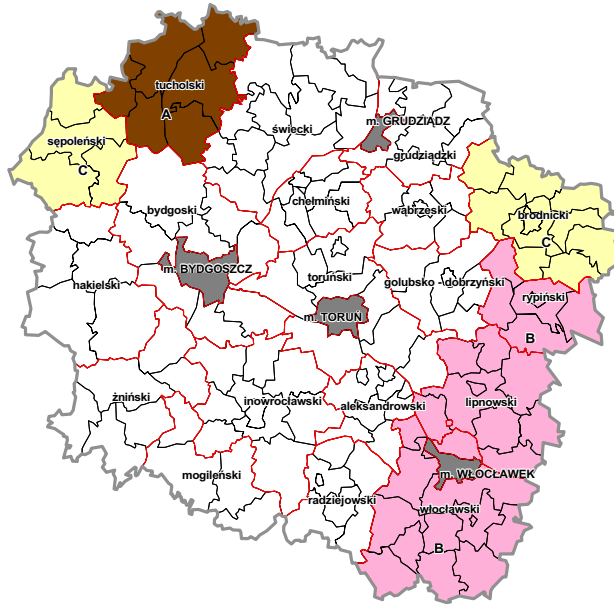

w ujęciu gminnym

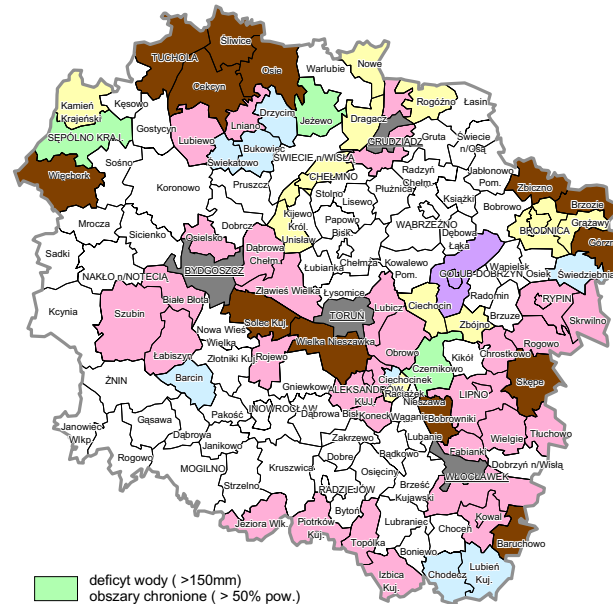
OBSZARY EKSTREMALNYCH OGRANICZEŃ PRZYRODNICZYCH

w ujęciu powiatowym

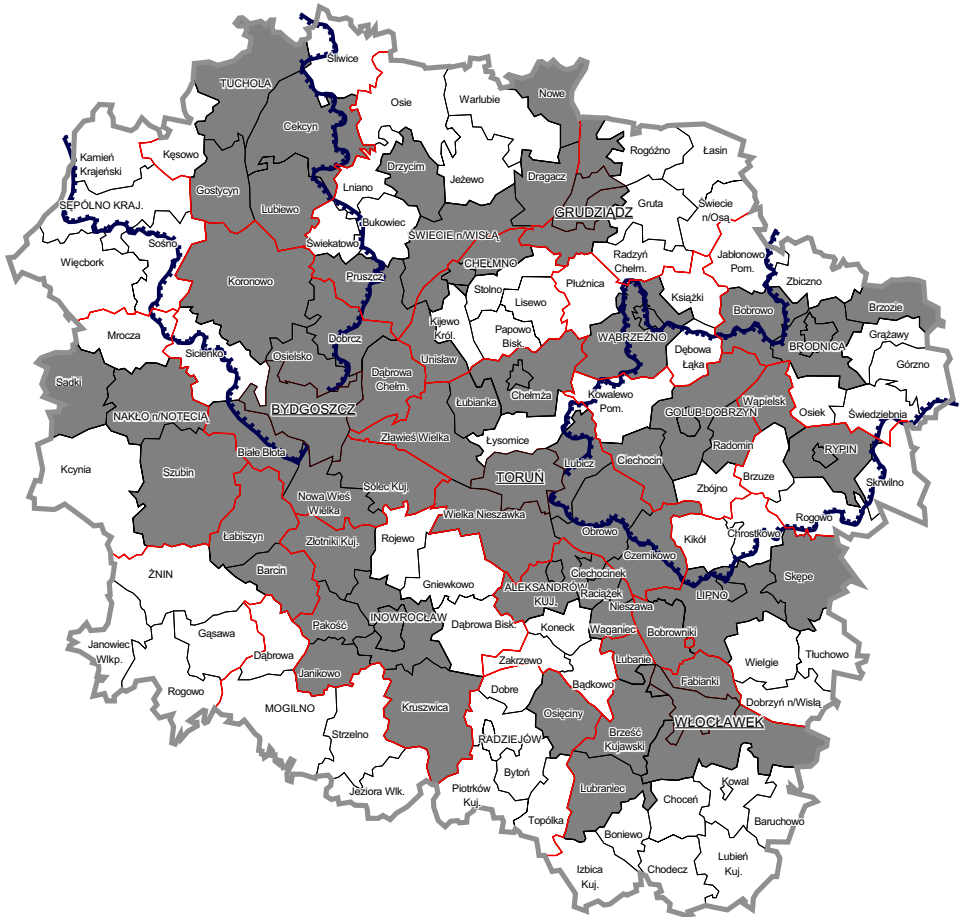
- A** słabe gleby (>30%)
deficyt wody (>150mm)
obszary chronione (> 50% pow.)
- B** słabe gleby (>30%)
deficyt wody (>150mm)
- C** obszary chronione (> 50% pow.)

w ujęciu gminnym

- deficyt wody (>150mm)
obszary chronione (> 50% pow.)
- deficyt wody (>150mm)
- słabe gleby (>30%)
obszary chronione (> 50% pow.)
- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców
nie objęte analizą
- obszary pozostałe

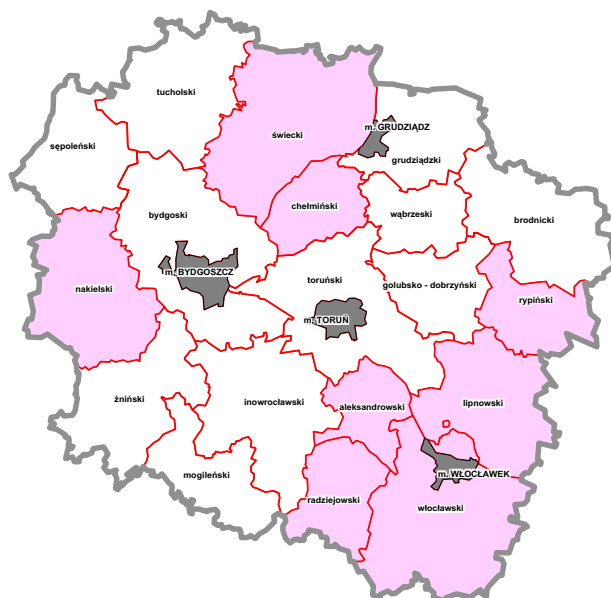
OBSZARY WYSTĘPOWANIA ZAGROŃ

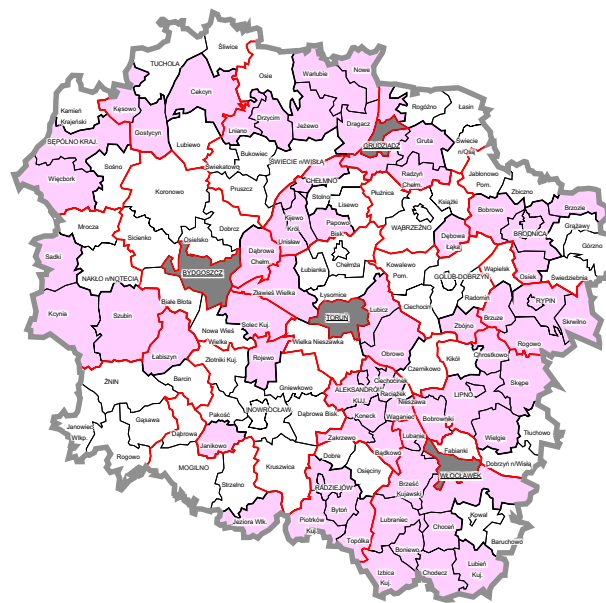
- obszary o dużej skali zagrożeń dla środowiska (wg GUS 1996)
- obszary zlewni Drwęcy i Brdy (źródła wody dla miast)
- gminy narażone na powódź
- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców (nie należące do obszarów wiejskich)
- obszary pozostałe
- granice powiatów

OBSZARY EKSTREMALNYCH PROBLEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

w ujęciu powiatowym

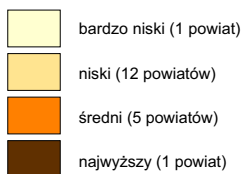

w ujęciu gminnym

- obszary w najwyższym stopniu niedoinwestowane w podstawowe media infrastruktury technicznej (gospodarka wodno - ściekowa, gospodarka odpadowa)
- obszary pozostałe
- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców (nie należące do obszarów wiejskich)
- granice powiatów

POTENCJAŁ SPOŁECZNO - GOSPODARZY

Kryteria:

- stopa bezrobocia
- saldo migracji
- stopień urbanizacji
- wskaźnik rozwoju przedsiębior.
- pracujący w przemyśle i bud.
- baza noclegowa turystyki
- wyposażenie w telefony
- dochody własne budżetów gmin

2 SZANSE I ZAGROŻENIA

Diagnoza prospektywna pozwala na identyfikację szans i zagrożeń rozwoju obszarów wiejskich. Występują one w każdej ze sfer.

SZANSE ROZWOJU

W **środowisku przyrodniczym** szanse rozwoju tkwią w korzystnym położeniu, walorach przyrodniczo-krajobrazowych, zasobach wód powierzchniowych, zasobach kopalin, energii ekologicznie czystej i odnawialnej, dobrych glebach oraz walorach uzdrowiskowych.

Województwo kujawsko-pomorskie, a tym samym jego obszary wiejskie, mają **korzystne centralne położenie geograficzno-ekonomiczne**, gdyż leżą na skrzyżowaniu głównych krajowych szlaków komunikacji lądowej, wodnej, infrastruktury technicznej. Stosunkowo bliskie jest sąsiedztwo chłonnych na żywność i przetwory rolnicze aglomeracji gdańskiej, warszawskiej, łódzkiej.

Duże zróżnicowanie rzeźby terenu, charakteru roślinności, zasobów glebowych i wód powierzchniowych powoduje, że obszary wiejskie charakteryzują wysokie **walory przyrodniczo-krajobrazowe**, które stanowią dogodne warunki dla rozwoju różnorodnych form turystyki z preferencją agroturystyki. Znaczna ich część objęta została różnymi formami ochrony prawnej. System obszarów prawnie chronionych tworzy różne formy ochrony przyrody i krajobrazu – 8 parków krajobrazowych o powierzchni ogólnej 1939,1 km², co stanowi ok. 11% ogólnej powierzchni, 30 obszarów chronionego krajobrazu o powierzchni 3334,5 km², co stanowi ponad 18% ogólnej powierzchni, 76 rezerwatów przyrody o powierzchni 158,1 km², co stanowi 0,9% ogólnej powierzchni. Ogólna powierzchnia obszarów prawnie chronionych wynosi 5 576,8 km², co stanowi 31% powierzchni ogólnej (Polska – 30,1), GUS Ochrona Środowiska 1999 r.

Obszary stanowią dogodne warunki dla rozwoju różnorodnych form turystyki z preferencją agroturystyki. Występują duże zwarte kompleksy leśne (lesistość województwa 22,3%) głównie w północnej części województwa i wzdłuż Wisły, które stanowią bazę dla rozwoju i funkcji turystyczno-rekreacyjno-sportowej, jak również bazę rozwoju gospodarki leśnej.

Bogate ilościowo zasoby wód powierzchniowych w środkowym pasie województwa oprócz funkcji ekologicznych stanowią bazę rozwoju żeglugi śródlądowej, umożliwiającą pokrycie niedoborów wody dla celów rolniczych, a także stanowią czynnik rozwoju turystyki i rekreacji wodnej. Główną osią hydrograficzną województwa jest Wisła o długości 205 km (w granicach województwa) z dopływami: Drwęca, Brda, Wda, Osa oraz Noteć z dorzecza Odry. Na obszarze województwa występują 1 002 jeziora o powierzchni większej od 1,0 ha i zajmują łącznie 25 052 ha, tj. 1,4% ogólnej powierzchni województwa. Zasoby wodne jezior wynoszą 1 217,08 mln m³.

Bogate zasoby niektórych kopalin mogą stanowić bazę rozwoju przemysłu wydobywczego i być czynnikiem aktywizującym gospodarkę obszarów wiejskich. Poza złożami eksploatowanymi, jak: wapienie i margle w rejonie Barcin – Pakość, soli kamiennej w Inowrocławiu, wód mineralnych - uzdrowiska Ciechocinek, Inowrocław, Wieniec Zdrój dla potrzeb lokalnych obszarów wiejskich znaczenie mają kopaliny pospolite, jak kruszywo naturalne, surowce ilaste, kreda jeziorna i torfy.

Województwo kujawsko-pomorskie posiada również znaczne zasoby **energii** mogącej pochodzić ze **źródeł odnawialnych**, głównie z biomasy, spadu wody, wiatru, słońca. Wykorzystanie takiej energii umożliwi ograniczenie produkcji energii z paliw kopalnych, których spalanie stanowi główny czynnik degradujący środowisko.

Województwo posiada **wysokiej jakości gleby**, czyli korzystne warunki przyrodnicze

do rozwoju produkcji rolnej. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WjRpp) średnio dla województwa wynosi 69,1 punkta przy średniej w kraju 66,6 punkta. Użytki rolne prawnie chronione klasy I-IV b stanowią 76,6% przy średniej krajowej 51%, w tym szczególnie chronione klasy I-III b 36,7%. Użytki rolne o najwyższej produktywności koncentrują się na kilku obszarach, z których największy znajduje się w południowo-zachodniej części województwa, obejmujący powiaty: radziejowski, inowrocławski, mogileński, włocławski, żniński oraz środkowej i północno-wschodniej obejmujący powiaty: toruński, chełmiński, wąbrzeski, grudziądzki. Użytki rolne klasy bonitacyjnej V-VI zajmujące około 25% powierzchni ogólnej użytków rolnych stanowią potencjalny zasób dla zwiększenia lesistości. Dotyczy to w szczególności powiatów: lipnowskiego, tucholskiego, rypińskiego, włocławskiego, bydgoskiego.

Walory uzdrowiskowe oparte są o bogate złoża wód leczniczych chlorkowo-sodowych, jodkowych, bromkowych, solanek termalnych oraz borowin. Najatrakcyjniejszym miejscem jest Ciechocinek (ranga krajowa i europejska). Uzdrowiskiem o randze krajowej jest Inowrocław, a regionalnej Wieniec Zdrój. Trzy uzdrowiska dysponują bazą leczniczą na ok. 4,8 tys. miejsc, co stanowi 15,7% zasobów krajowych.

W **sferze społecznej** szanse tkwią w dobrze wykształconej sieci osadniczej, dużych zasobach dziedzictwa kulturowego, korzystnej strukturze demograficznej oraz w potencjale bazy naukowo-szkoleniowej, w wykwalifikowanej kadrze rolniczej i doradczej.

Sieć osadniczą tworzy 48 miast oraz 3 568 miejscowości wiejskich, z czego 92 to miejscowości gminne, 2 227 sołectwa, a 1 249 pozostałe wsie. Rozkład jednostek pod względem wielkościowym, przestrzennym i funkcjonalnym jest korzystny. Miasta powiatowe dość równomiernie rozłożone

pełnią funkcję wielofunkcyjnych ośrodków usług administracji, szkolnictwa ponadgimnazjalnego, zdrowia, kultury, handlu oraz innych usług. Wszystkie miasta powiatowe winny pełnić funkcję ośrodków podregionalnych dla zapewnienia dobrych warunków życia ludności oraz koncentracji instytucji otoczenia biznesu, tworzenia miejsc pracy.

Wiele miejscowości przedstawia bardzo wysokie **walory zabytkowe**. Najciekawsze z nich to: Chełmno, Kruszwica, Strzelno, Golub-Dobrzyń oraz miejscowości na tzw. Szlaku Piastowskim z wyróżniającym się grodem w Biskupinie. Korzystnym elementem jest krajobraz obszarów wiejskich z zamkami, pałacami, parkami, kościołami oraz drewnianym budownictwem ludowym. Różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego z walorami środowiska przyrodniczego mogą wpłynąć pozytywnie na rozwój turystyki.

Wysoki odsetek ludzi młodych na wsi (wiek do 30 lat stanowi 35%) stwarza szansę dla ciągłości funkcjonowania gospodarstw rolnych oraz wzrostu poziomu kwalifikacji zawodowych i wiedzy ogólnej. Jest to czynnik niezbędny do restrukturyzacji i modernizacji obszarów wiejskich.

Bazę naukowo-szkoleniową stanowią duże ośrodki akademickie w Bydgoszczy i Toruniu, rozwijający się ośrodek akademicki we Włocławku, Regionalne Centrum Doradztwa, Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Przysieku, Ośrodki Doradztwa Rolniczego w Minikowie i Zarzeczewie, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, oddział w Bydgoszczy (FAPA) oraz kilkaset innych jednostek szkoleniowych (publicznych i niepublicznych) funkcjonujących w regionie.

W **sferze gospodarczej** szans rozwoju upatrywać można zarówno w **rolnictwie**, jego korzystnej strukturze agrarnej, wysokiej produktywności, rozwijającym się rolnictwie zintegrowanym i ekologicznym, wielobranżowości przemysłu rolno-spożywcze-

go i w ogólnie dużych zasobach wodnych, jak i w wysokiej aktywności w działalności pozarolniczej, a także w zasobach bazy turystycznej i rosnącym zainteresowaniu agroturystyką.

Województwo cechuje **korzystna struktura własnościowa**. Dominującą formą władania ziemi jest tu własność prywatna. Stanowi ona 67% ogólnej powierzchni województwa, a w odniesieniu do użytków rolnych 93%. Średnia wielkość gospodarstwa indywidualnego wynosi 10,5 ha (kraj 7 ha GUS 1999 r.) użytków rolnych. Przestrzenią wielkość obszarowa gospodarstw indywidualnych jest wysoce zróżnicowana. Najwyższym udziałem gospodarstw dużych, powyżej 15 ha odznacza się południowa i północno-zachodnia część województwa. W ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych stanowią one 21,4%, w tym powyżej 50 ha – 3,7% (664 szt.).

Odnotować należy **wysoką produkcję rolniczą**. Pierwotna produkcja rolna stanowi bazę dla dalszego rozwoju wielobranżowego przetwórstwa rolno-spożywczego, przechowalnictwa i chłodnictwa. Plony głównych ziemiopłodów uzyskiwane w województwie są często wyższe od plonów krajowych (np. plony zbóż w województwie wynoszą 31,5 dt/ha, w kraju 28,5 dt/ha). Znaczący jest również udział zbiorów w województwie w zbiorach krajowych takich ziemiopłodów, jak: buraki cukrowe – 13,7%, rzepak – 8,9%, zboża – 8,4%, warzywa i owoce – 6,2%. Wysoko zaznacza się produkcja zwierzęca. Dobrze rozwinięty jest chów trzody chlewnej przy obsadzie 168 sztuk fizycznych (US Bydgoszcz, 1999 r.) na 100 ha użytków rolnych (średnia w kraju 104 sztuk – GUS, 1999 r.), a produkcja mięsa wieprzowego stanowi 11,6% produkcji krajowej. W produkcji mleka województwo znajduje się na poziomie średnim przy obsadzie 16 sztuk krów na 100 ha użytków rolnych (kraj 19 sztuk). Udział produkcji mleka w produkcji krajowej stanowi 6,7%.

Dobrze rozwijają się **rolnictwo zintegrowane i ekologiczne**. W województwie funkcjonuje 30 gospodarstw ekologicznych, tj. około 16% ogółem w Polsce i skupione są głównie w północno-wschodniej części województwa, a 15 gospodarstw jest na etapie przystosowania. Funkcjonują również trzy z sześciu w Polsce przetwórci rolno-spożywczych. Są to: piekarnia w Toruniu, wytwórnia makaronu w Pokrzydowie k. Brodnicy, przetwórcia owocowo-warzywna w Golu-biu-Dobrzyniu.

Rozwojowi rolnictwa sprzyja **wielobranżowość przemysłu rolno-spożywczego**. Przetwórstwo rolno-spożywcze rozwinięte jest głównie w 8 branżach, z czego największej zakładów jest przemysłu mleczarskiego, mięsnego i cukrowniczego. Produkcja kilku zakładów uzyskała certyfikat ISO, który jest uznanym międzynarodowym świadectwem wysokiej jakości produkcji: cukrownia „SUGARPOL” Sp. z o.o. w Ostrowitem i cukrownia w Kruszwicy, mleczarnia PHZ SM „LACPOL” w Toruniu, zakład cukierniczy „Jutrzenka” w Bydgoszczy. Ponadto głównie w przetwórstwie mięsny i paszowym nastąpił szybki rozwój małych zakładów o zasięgu lokalnym.

W województwie występują wystarczające **zasoby wodne** dla zaspokojenia deficytu wody w rolnictwie. Deficyt wody w ilości 1,732 mld m³/rok wymaga dostarczania wody w okresie wegetacyjnym średnio w ilości około 110 m³/s. Zasoby wody powierzchniowej prowadzonej tylko przez Wisłę oscylują koło 1 000 m³/s, są zatem wielokrotnie wyższe niż potrzeby.

Wysoki jest stan aktywności ekonomicznej gmin podmiejskich, gdzie liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców przewyższa niekiedy wskaźniki dla miast. Do gmin takich należą: Białe Błota (wskaźnik 115, a liczba podmiotów prawie równa liczbie podmiotów w całym powiecie grudziądzkim), Osielsko, Wielka Nieszawka (wskaźnik >80), Lubicz, Nowa Wieś

Wielka (wskaźnik >60). Gminy te charakteryzuje wysoka wielofunkcyjność rozwoju.

Bazę noclegową turystyki obszarów wiejskich stanowi 24,8 tys. miejsc noclegowych, w tym 6,6 tys. miejsc całorocznych (1998 r.). Największa baza noclegowa występuje w 6 powiatach: bydgoskim (Koronowo, Sicienko), tucholskim (Lubiewo, Śliwice, Tuchola, Cekcyn), brodnickim (Zbiczno, Górzno), inowrocławskim, świeckim (Osie), mogileńskim (Jeziora Wielkie). Intensywnie rozwijającą się jest baza gastronomiczno-handlowa całoroczna szczególnie powiązana z ciągami komunikacyjnymi, miastami i miejscowościami o walorach kulturowych, a sezonowa związana z wypoczynkiem pobytowym.

Istotne znaczenie dla obszarów wiejskich mają szlaki turystyczne. Z ważniejszych przez teren województwa przebiegają 2 szlaki rowerowe Europejskiej Federacji Cyklistów oraz Szlak Piastowski i Szlak Łokietka oznakowane i wyposażone w elementy i urządzenia turystyczne. Wiele ustanowionych szlaków, jak: Grunwaldzki, Droga Nadwiślańska, Droga Cystersów, Szlak Kopernikowski są do oznakowania i urządzenia, aby mogły stanowić szansę rozwoju dla terenów, przez które przebiegają.

Odnotować należy zainteresowanie rozwijającą się na obszarach wiejskich **agroturystyką**, która jest nie tylko nową formą wypoczynku, ale również działem gospodarki przynoszącym dodatkowe dochody i czynnikiem aktywizującym te obszary. W 1998 r. (wg GUS) na terenie województwa baza agroturystyczna liczyła 24 obiekty z 205 miejscowościami noclegowymi (w tym 69 całorocznych). W 1999 roku utworzonych zostało 5 kwater. Większość gospodarstw znajduje się na Pojezierzu Brodnickim oraz w Górznie. Gospodarstwa agroturystyczne zrzeszone są w pięciu stowarzyszeniach działających w województwie. Przynależność do stowarzyszeń zgłosiło 180 gospodarstw na przeszło 700 miejsc noclegowych.

W infrastrukturze technicznej szanse rozwoju upatrywać należy w korzystnym położeniu województwa, jak i obszarów wiejskich w korytarzu transportowym i możliwościach usprawnienia systemu komunikacyjnego i dróg wodnych w dobrze rozwiniętych sieciach energetycznych i telekomunikacyjnych, możliwościach rozwoju sieci gazowej, jak również rozwijanych systemach wodociagowych i kanalizacyjnych.

Województwo kujawsko-pomorskie – z uwagi na **korzystne położenie** w centralnej części kraju, w przebiegu międzynarodowego drogowego korytarza transportowego, posiadające dobrze ukształtowany również w strefie obszarów wiejskich układ komunikacyjny – ma szansę oraz możliwości szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego w strefie obszarów wiejskich.

Istnieją możliwości usprawnienia ukształtowanego już systemu komunikacyjnego dzięki realizacji inwestycji drogowych, kolejowych, w dziedzinie transportu lotniczego i wodnego. Inwestycje drogowe to przede wszystkim realizacja autostrady A-1 Gdańsk – Toruń – Łódź – Gorzyce, realizacja dróg ekspresowych, obejść miast w ciągu dróg krajowych, kolejnych przepraw mostowych przez Wisłę: we Włocławku, Toruniu i Grudziądzu. Inwestycje kolejowe to realizacja północnego odcinka Centralnej Magistrali Kolejowej (CMK) Warszawa – Gdańsk, modernizacja linii Tczew – Bydgoszcz – Inowrocław – Katowice, linii Piła – Bydgoszcz – Toruń – Warszawa oraz linii Poznań – Inowrocław – Toruń – Olsztyn. Realizacja wymienionych inwestycji komunikacyjnych w sposób pośredni wpłynie na rozwój i obsługę obszarów wiejskich województwa. Rozbudowa lotniska komunikacyjnego w Bydgoszczy z dostosowaniem w zakresie połączeń krajowych i zagranicznych podniesie rangę tej formy transportu, jednocześnie konieczna będzie modernizacja lotnisk w Toruniu i Włocławku jako lotnisk wspomagających komunikację lotniczą,

z możliwością wykorzystania sprzętu do celów agrolotniczych.

W dziedzinie transportu wodnego, usprawnieniem przyczyniającym się do reaktywowania tej formy będzie modernizacja dróg wodnych znaczenia krajowego, rzeki Wisły i drogi wodnej Wisła – Odra.

Dobrze rozwinięta jest **sieć elektroenergetyczna** wysokiego napięcia 110 kV. Znajduje się ona w dobrym stanie technicznym. Stacje transformatorowe 110 kV/15 kV usytuowane są równomiernie i posiadają znaczne rezerwy mocy. Zwiększenie samowystarczalności województwa w zakresie energii elektrycznej umożliwi budowa elektrowni gazowej o dużej mocy w rejonie Włocławka, a istniejący podziemny magazyn gazu w rejonie Mogilna stwarza warunki dla realizacji w tym rejonie elektrowni energetycznej.

Przez obszar województwa przechodzą najważniejsze **gazociągi** tranzytowe kraju z kierunku wschód – zachód i północ – południe, które krzyżują się w rejonie Włocławka. W oparciu o krajowy system gazociągów pracuje sieć gazownicza na obszarze naszego województwa, która stwarza możliwość gazyfikacji wszystkich miast i gmin.

Działalność na obszarze województwa konkurencyjnych firm **telekomunikacyjnych**, jak: Telekomunikacja Polska SA, Netia – Telkom oraz Regionalne Sieci Telekomunikacyjne Elnet stwarza możliwość pełnego pokrycia zapotrzebowania mieszkańców na telefony zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich.

W obszarach wiejskich województwa występują wystarczające zasoby miejskich i gminnych **ujęć wody**. Wszystkie miasta i gminy wyposażone są w sieć wodociagową. Szczególnie intensywnie rozwija się wodociągowanie terenów wiejskich. Jednak około 30% miast i gmin wymaga jeszcze doinvestowania w tym zakresie.

Odnotować należy stałą poprawę w **gospodarce ściekowej**. Wszystkie miasta wy-

posażone są w sieć kanalizacyjną jednak w różnym stopniu. 92,8% mieszkańców Inowrocławia korzysta z sieci kanalizacyjnej, natomiast w Skępem tylko 9,4%. We wszystkich miastach funkcjonują lub mają zapoczątkowany proces inwestycyjny (Ciechocinek, Grudziądz) oczyszczalnie ścieków. Trwa również systematyczna realizacja miejskich i gminnych oczyszczalni ścieków oraz oczyszczalni przyzagrodowych na terenach wiejskich.

Na terenie wszystkich miast istnieje w różnym stopniu zorganizowana gospodarka odpadami stałymi. Około 30% wysypisk odpadów komunalnych wypełnianych jest poniżej 25%, co świadczy o dłuższych możliwościach eksploatacji wysypisk. Na terenie województwa istnieje kilka wysypisk grupowych (np. Służewo, Osnowo, Niedźwiedz, Kamionki Duże, Brodnica).

ZAGROŻENIA ROZWOJU

Podobnie jak szanse – zagrożenia rozwoju występują w każdej ze sfer oraz w infrastrukturze technicznej.

Zagrożenia rozwoju w środowisku przyrodniczym **wynikają z: zanieczyszczenia wód powierzchniowych, zagrożeń powodziowych, powierzchniowej eksploatacji kopalni i degradacji gleb.**

Wysoki stopień **zanieczyszczenia wód powierzchniowych** – niektórych rzek i jezior ogranicza lub uniemożliwia ich wykorzystanie i zagospodarowanie. Głównymi źródłami zanieczyszczenia środowiska są energetyka i rolnictwo, które odpowiedzialne są za blisko 90% masy wszystkich zanieczyszczeń, z których znaczna ilość trafia ostatecznie do zasobów wodnych powodując ich degradację. Opady emisji energetycznych i obszarowe zanieczyszczenia rolnicze rozprzestrzeniają się na skutek wiatru i opadów atmosferycznych, transportujących zanieczyszczenia w drodze spływów powierzchniowych lub filtracyjnych. Brak ure-

gulowań gospodarki wodno-ściekowej na obszarach wiejskich jest czynnikiem potęgującym rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń. Stan czystości wód rzek jest wysoce niezadowalający, poza klasą znajduje się 77,7% rzek. Wysoki stopień zanieczyszczenia posiadają też wody jezior, poza klasą jest 60 jezior - 45,9%.

Zagrożenia powodziowe związane są głównie z wysokimi przepływami w dużych rzekach, głównie Wisła, Brda, Drwęca, Noteć, pojawiającymi się na skutek obfitych opadów atmosferycznych. Zagrożenia powodziowe występują również poniżej dużych budowli hydrotechnicznych, tj. głównie: Zbiornika Włocławskiego, Koronowskiego, Smukały, Tryszyna, Pakości, Żuru, Gródka, a związane są z możliwością wystąpienia katastrofy budowlanej tych obiektów.

Powierzchniowa eksploatacja kopalin, prowadzona w sposób niekontrolowany, bez programu rekultywacji stanowi zagrożenie walorów przyrodniczo-krajobrazowych środowiska, jak również jest przyczyną jego dewastacji.

Wysoki procent **gleb zagrożonych** jest degradacją zarówno w wyniku działań czynników naturalnych (33,9% ogólnej powierzchni województwa zagrożone jest wystąpieniem erozji wodnej, 35% erozji wietrznej, 19,7% erozji wąwozowej), jak również antropogenicznych (rolnicze użytkowanie gruntów rolnych niskich klas bonitacyjnych, niewłaściwa eksploatacja surowców, nawożenie mineralne i organiczne, chemizacja, nieuporządkowana gospodarka wodno-ściekowa). Około 67% powierzchni zagrożonej erozją, przypada na gleby dobre, zaś 33% na gleby słabsze. Jednym z ważniejszych czynników ograniczających rozwój rolnictwa jest deficyt wody prowadzący do degradacji gleb. Wynika on z różnicy potrzeb wodnych roślin uprawnych w okresie wegetacji, a ilością wody dostępnej. Potrzeby wodne roślin wynoszą 3,361 mld m³/rok,

z czego otrzymują one zaledwie 1,638 mld m³/rok (głównie z opadów atmosferycznych). Brak zbiorników małej i dużej retencji oraz odpowiedniej infrastruktury hydrotechnicznej nie pozwala na wykorzystanie posiadanych zasobów. Na skutek niedoboru wody rolnictwo ponosi straty rzędu 40-60% plonów potencjalnych. Największy deficyt występuje w rejonach zachodnio-środkowej, centralnej (wokół miasta Bydgoszczy) oraz północnej (wokół gminy Śliwice) części województwa.

Obserwuje się również proces tzw. stepowienia użytków rolnych, który jest wynikiem m.in. zmiany struktury krajobrazu rolniczego w rejonie Kujaw. Użytkowanie ziemi zmienia się w kierunku zmniejszania powierzchni użytków zielonych i lasów.

W **sferze społecznej** zagrożeniem prawidłowego rozwoju obszarów wiejskich jest: rozproszenie zabudowy, niski poziom wykształcenia ludności rolniczej, defeminizacja, starzenie się ludności wiejskiej, bezrobocie, słabo rozwinięta infrastruktura społeczna oraz niedostateczna ochrona krajobrazu kulturowego wsi, migracja ludności w wieku produkcyjnym z obszarów wiejskich.

Na obszarach wiejskich występuje duże **rozproszenie zabudowy**. Poza miejscowościami gminnymi jest 2 227 wsi sołeckich i 1 249 pozostałych wsi. Średnio na 100 km² przypada 19,9 miejscowości, w tym w powiatach: radziejowskim, aleksandrowskim i włocławskim około 30 miejscowości, a w powiatach sępoleńskim, bydgoskim, wąbrzeskim, toruńskim 14-16 miejscowości. Znaczna część miejscowości posiada duże rozdrobnienie zabudowy i brak rozwiniętych centrów usługowych, co niekorzystnie wpływa na rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, komunikacyjnej.

Wykształcenie ma istotny wpływ na jakość kultury rolnej. W strukturze dominuje wykształcenie podstawowe i zasadnicze zawodowe (78,7%). Ludność z wykształce-

niem wyższym i średnim stanowi tylko 21,3%, w tym tylko 2,1% z wykształceniem wyższym (wg użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych). Najniższy wskaźnik wykształcenia obejmuje głównie tereny wschodniej części województwa i nie przekracza 20%. Dotyczy to głównie powiatów: rypińskiego 15,2%, lipnowskiego 15,5% oraz powiatu świeckiego 15,5%. Niskie kwalifikacje zawodowe ograniczają restrukturyzację rynku pracy, utrzymują bezrobocie, utrudniają aktywizację obszarów wiejskich.

Szczególnym zagrożeniem dla rozwoju demograficznego obszarów wiejskich jest **defeminizacja**, czyli niski udział kobiet w wieku 15-49 lat, tj. w wieku rozrodczym. Wskaźnik feminizacji wynosi zaledwie 94,2/100. Największy niedobór kobiet występuje w powiatach: sępoleńskim, wąbrzeskim, mogileńskim, włocławskim i brodnickim.

Starzeje się ludność wiejska. Ludność w wieku poprodukcyjnym w ostatnim 10-leciu na obszarach wiejskich wzrosła z 12,7% do 13,3%. Najwięcej ludności tej zamieszkuje powiaty: włocławski, radziejowski, aleksandrowski, rypiński, golubskodobrzyński, brodnicki, częściowo toruński i bydgoski. Wskaźnik starości (stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym) jest niekorzystny prawie dla całego obszaru wiejskiego.

Utrzymuje się **wysokie bezrobocie**. Stopa bezrobocia w obszarach wiejskich wynosi 13,5% (stan w czerwcu 1999 r.), w tym najwyższa w powiecie rypińskim 18,4% i sępoleńskim 16,3% dająca w konsekwencji 76,6 tys. bezrobotnych zarejestrowanych z tendencją wzrostową. W rolnictwie występuje bezrobocie ukryte (dotyczy głównie obszarów o prywatnej formie władania ziemią). Szacuje się, że liczba tej ludności wynosi około 41 tysięcy. Łącznie liczbę bezrobotnych szacuje się na ok. 117,6 tysięcy osób.

Obszary wiejskie mają gorsze **wyposażenie w infrastrukturę społeczną** niż ogółem w województwie. Szczególnie widoczne jest to w powiatach ziemskich, będących otoczeniami powiatów grodzkich skupiających bazę infrastruktury. Mimo konieczności współpracy między samorządami dostępność do szkolnictwa, ochrony zdrowia, szczególnie specjalistycznej, kultury jest tu korzystniejsza w stosunku do ludności zamieszkującej obszary peryferyjne.

Szytywne regulacje prawne i brak środków finansowych powodują stopniową **degradację krajobrazu kulturowego wsi**. Metody ochrony i renowacji zabytków często są nieskuteczne. Zjawiskom tym sprzyja niski stopień świadomości kulturowo-historycznej lokalnych społeczności oraz zanikająca w wielu regionach tradycja twórczości ludowej. Niepokojącym zjawiskiem jest pogarszający się stan techniczny i funkcjonalny wielu obiektów zabytkowych, a wynika to głównie z nieuregulowanej własności oraz dużych kosztów renowacji. Na obszarach wiejskich nie dociera w dostatecznym stopniu szeroka działalność kulturalna, co nie służy rozwojowi aktywności społecznej.

Zagrożenia w **sferze gospodarczej** tkwią w samym rolnictwie, a związane są z: dużym udziałem ludności pracującej w rolnictwie, niekorzystnymi uwarunkowaniami dla intensyfikacji produkcji rolniczej, wysokim udziałem gleb o niskiej przydatności rolniczej i dużą szachownicą gruntów, słabą kondycją ekonomiczną bazy przetwórstwa rolno-spożywczego, nieuregulowaniami stosunków własnościowych, niedoinwestowaniem gospodarstw rolnych, małą koncentracją produkcji rolniczej, brakiem specjalizacji gospodarstw oraz brakiem przygotowania gospodarstw do procesu integracji z Unią Europejską.

W ogólnej liczbie ludności wiejskiej **ludność związana z rolnictwem** stanowi 57,2% (Polska 66,4%). Na 100 ha użytków rolnych przypada 42,5 osób. W rozmieszczeniu przestrzennym występuje duże zróżnicowa-

nie i tak: we wschodniej i północnej części województwa gęstość zaludnienia ludności związanej z rolnictwem przekracza 50 osób na 100 ha UR, a na pozostałym obszarze poniżej 40 osób na 100 ha UR. Ludność pracująca w swoim gospodarstwie stanowi natomiast około 20% ludności wiejskiej, co w przeliczeniu na 100 ha UR daje 15,5 osoby.

Odnotować należy **niekorzystne uwarunkowania dla intensyfikacji produkcji rolniczej**. Słaba przedsiębiorczość ludności wiejskiej wynika z braku stabilnej polityki rolnej, niskiej dostępności do środków finansowych na modernizację i restrukturyzację gospodarstw indywidualnych, słabości kapitałowej gospodarstw, małej możliwości akumulacji i finansowania rozwoju. Systematycznie następuje spadek opłacalności produkcji rolnej i związany z nią spadek dochodów realnych rolników. Brak jest nowoczesnej infrastruktury rynku rolnego (giełdy rolnicze o charakterze regionalnym, rynki hurtowe, powiązania rynku wewnętrznego województwa z rynkami krajowymi i zagranicznymi). Niski jest stopień zorganizowania rolników (grupy producenckie, spółdzielnie). Grupy producenckie zrzeszają obecnie około 2,5 tys. rolników, w tym największy udział mają producenci trzody chlewnej - 57%. Zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego wykazują niską kondycję ekonomiczną. Brak jest systemu powiązań producentów z przemysłem rolno-spożywczym.

Niskie korzyści ekonomiczne dla gospodarki rolnej na niektórych obszarach warunkowane są przede wszystkim **występowaniem słabych gleb**. Około 25% ogólnej powierzchni użytków rolnych to gleby klasy V - VI. Problem ten dotyczy w szczególności powiatów: lipnowskiego, tucholskiego, rypińskiego, włocławskiego, bydgoskiego.

Duża szachownica gruntów rolnych obciążająca produktywność występuje głównie w gospodarstwach wielkoobszarowych o powierzchni powyżej 15 ha, gdzie na

1 gospodarstwo przypada nawet 6 działek. Jest to wynik zaszczości historycznych, jak i współczesnych przekształceń własnościowych.

Słaba kondycja ekonomiczna bazy przetwórstwa rolno-spożywczego wynika głównie z zamortyzowania obiektów produkcyjnych, z wyeksploatowania technicznego i funkcjonalnego, słabości kapitałowej, małej zdolności ekonomicznej do akumulacji zakładów. Następuje spadek opłacalności produkcji oraz popytu. Przykładem są: PZZ, zakłady ziemniaczane, część zakładów mięsnych, cukrowni.

Nieuregulowane stosunki własnościowe spowodowane są głównie brakiem przepisów prawnych dla trwałego rozdysponowania gruntów. Ograniczają możliwości zakupu gruntów po byłych PGR i powodują dekapitalizację majątku produkcyjnego wraz z towarzyszącą infrastrukturą oraz narażenie ich na dalszą dewastację. Polski system dzierżaw nie sprzyja inwestowaniu w obiekty i w środki produkcji. Do zasobu AWRSP przejęto 283 tys. ha gruntów, z czego rozdysponowano trwale 20,5% gruntów ogółem (31.12.1998 r.) Pozostałe grunty stanowią potencjalny zasób do trwałego rozdysponowania.

Niedoinwestowanie gospodarstw rolnych obniża efektywność produkcji. Ponad 60% budynków inwentarskich wybudowano przed rokiem 1970 (powyżej 30-letnie), a tylko około 9% po roku 1986 (poniżej 15-letnie). Większość obiektów wymaga modernizacji oraz wyposażenia w nowoczesne urządzenia techniczne i technologiczne dla przystosowania do wymogów sanitarnych i higienicznych UE. Udział ciągników zamortyzowanych w gospodarstwach jest wysoki, gdyż wynosi około 50%. Niski jest poziom zmechanizowania produkcji zwierzęcej. Tylko w około 20% gospodarstw zadawanie karmy i usuwanie obornika odbywa się mechanicznie. Jakość higieniczna i handlowa produkowanych surowców jest

niska. Około 20% gospodarstw ma możliwość schładzania mleka. Stosowanie kwalifikowanego materiału siewnego, wymiany materiału hodowlanego zwierzęcego, chemizacji, żywienia wysokobiałkowego odbywa się głównie w gospodarstwach towarowych (efektywnych).

Obserwuje się zbyt **małą koncentrację produkcji rolniczej oraz specjalizacji gospodarstw**. System kontraktacji zapewniający bezkolizyjny zbytny płodów rolnych sprzyjał specjalizacji i koncentracji produkcji rolniczej. W pobliżu zakładów przetwórczych tworzyły się rejon upraw specjalistycznych np.: pomidorów, cebuli, porzeczki czarnej, wiśni czy produkcji drobiarskiej. Zniesienie tego systemu przy wysokim ryzyku produkcyjnym oraz spadku kondycji finansowej wielu zakładów przetwórczych zahamowało proces specjalizacji produkcji rolnej, a niektóre wykształcone rejon przestały istnieć.

Brak jest przygotowania gospodarstw do procesu integracji z Unią Europejską. Gospodarstwa towarowe (efektywne), które w przyszłości będą mogły być konkurencyjne z gospodarstwami Unii Europejskiej, stanowią aktualnie tylko około 5% wszystkich gospodarstw, tj. około 30 tys. (Dep. OSRiROW Urz. Marsz.). W kraju liczbę tę szacuje się na około 600 tys., co stanowi około 30% wszystkich gospodarstw. Wartość produkcji w gospodarstwach towarowych szacuje się na 1 693 zł/ha UR, podczas gdy w gospodarstwach ekstensywnych (produkujących głównie na własne potrzeby) na 344 zł/ha.

Aktywność ekonomiczna ludności i przedsiębiorczość jako jeden z najważniejszych aktualnie czynników rozwoju, mierzona liczbą podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w obszarach wiejskich jest zróżnicowana. W najsłabszych powiatach: grudziądzkim (ziemskim), golubskodobrzyńskim, włocławskim (ziemskim), sępoleńskim wskaźnik nie przekracza liczby

57 podmiotów/1000 mieszkańców. Najsłabsze gminy położone są peryferyjnie w stosunku do poprzedniego podziału administracyjnego oraz poza głównymi ciągami komunikacyjnymi. Są to gminy: Łasin, Strzelno (wskaźnik 14), Lubień Kujawski, Izbica Kujawska, Nowe, Świecie nad Osą, Lubraniec, Ciechocin (wskaźnik w granicach 20).

Najniższy przyrost liczby podmiotów gospodarczych w latach 1994-99 wystąpił w powiecie sępoleńskim – 15%, chełmińskim i nakielskim po 23%, ale są to powiaty, które w 1994 r. prezentowały wysoki stan liczby podmiotów gospodarczych. Powiaty aktualnie o wysokiej dynamice nadal prezentują niższy stan aktywności, od przeciętnej, z uwagi na niski stan w 1994 r.

Niski jest również udział kapitału zagranicznego. Powiaty ziemskie koncentrują tylko jedną trzecią firm województwa z udziałem kapitału zagranicznego. Małe zainteresowanie wynika m.in. z niedoinwestowania obszarów wiejskich w infrastrukturę techniczną i otoczenie biznesu.

Rozwój podmiotów gospodarczych wymaga **infrastruktury otoczenia biznesu**, która na obszarach wiejskich jest niedostateczna. Aktualnie na ogólną liczbę podmiotów gospodarczych tylko 3,12% to podmioty gospodarcze wspomagania biznesu przy 4,97% ogółem w województwie.

Poprawę warunków życia na wsi można byłoby zwiększyć poprzez rozwój **agroturystyki**. Rozwój bazy agroturystycznej wykazuje jednak niskie tempo. W 1999 r. utworzonych zostało 5 kwater, co stanowi 20% w stosunku do stanu istniejącego. Standard bazy agroturystycznej jest niezbyt wysoki. Większość gospodarstw posiada kategorię najniższą „standard” oraz jedno- i dwugwiazdkową. Najwyższa kategoria trzygwiazdkowa nie występuje. Mimo dużych walorów przyrodniczo-krajobrazowych obszarów wiejskich, w tym części północnej i południowo-wschodniej, nie nastąpił tu rozwój bazy agroturystycznej.

Niski jest również standard usług turystycznych. Bazę noclegową obszarów wiejskich stanowi 24,8 tys. miejsc noclegowych, w tym 6,6 tys. miejsc całorocznych (1998 r.). Miejsc hotelowych jest 872 w 21 obiektach zlokalizowanych głównie w miastach powiatowych. Najczęściej są to hotele niskostandardowe, dwu- lub jednogwiazdkowe. W sześciu powiatach baza hotelowa nie występuje: golubsko-dobrzyński, grudziądzki, mogileński, radziejowski, rypiński, tucholski. Słabo są urządzone szlaki turystyczne: brak urządzonych miejsc wypoczynkowych, gastronomicznych, punktów widokowych, urządzeń sanitarnych itp. Mała liczba urządzonych terenów ogólnodostępnych plażowo-kąpieliskowych, sportowo-rekreacyjnych, wypożyczalni sprzętu.

Zagrożenia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa spowodowane są również niedorozwojem **komunikacji** drogowej, kolejowej i lotniczej oraz **infrastruktury technicznej** w zakresie niedoinwestowania sieci energetycznej średniego i niskiego napięcia, niskiego wyposażenia w gaz przewodowy, zróżnicowania gęstości sieci telefonicznych, niedostateczny rozwój, unieszkodliwiania odpadów stałych i ciekłych.

Zagrożeniem rozwoju **komunikacji drogowej** jest brak ostatecznych decyzji dotyczących terminów i harmonogramów realizacji autostrady A-1 i dróg ekspresowych oraz braku ujęcia drogi ekspresowej nr 52 w krajowym programie dróg ekspresowych. Brak jest obwodnic miast i wsi w ciągu dróg krajowych obciążonych intensywnym ruchem międzynarodowym i międzyregionalnym, co powoduje niewydolność układów komunikacyjnych. Parametry techniczno-użytkowe wielu dróg niedostosowane są do wymogów współczesnego ruchu, a ponadto występuje brak dostatecznej nośności nawierzchni dróg krajowych dostosowanych do nacisków 100-115 kN/oś. Niski jest udział dróg gminnych o nawierzchni twardej (zaledwie 31,6%) oraz niedostateczna

ilość przepraw mostowych przez Wisłę powodująca nadmierne wydłużenie wielu relacji ruchu.

W **komunikacji kolejowej** niski jest standard techniczny infrastruktury kolejowej, podłoża i obiektów inżynierskich na liniach kolejowych oraz niski stopień bezpieczeństwa spowodowany brakiem nowoczesnych urządzeń automatyki z zakresu zabezpieczeń i sygnalizacji. Planowane zawieszenie przez PKP przewozów pasażerskich na wielu liniach kolejowych spowoduje zmniejszenie obsługi komunikacyjnej obszarów wiejskich.

Rozwój **komunikacji lotniczej** zagrożony jest poprzez zakwalifikowanie lotniska w Bydgoszczy do sieci portów regionalnych – mimo dogodnego położenia i wyposażenia w niezbędną infrastrukturę nawigacji lotniczej i urządzenia do obsługi pasażerów lotnisko jest słabo wykorzystywane, a komunikacja lotnicza nie odgrywa większej roli w obsłudze regionu.

Na obszarach wiejskich występuje **niedoinwestowanie sieci elektroenergetycznej** średniego i niskiego napięcia, jak również znaczna dekapitalizacja sieci i urządzeń elektroenergetycznych. Wielu działań w zakresie gospodarki rolnej trudnych i kosztownych nie podejmuje się ze względu na brak pełnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną wynikające z tych zadań. Obecny stan techniczny elektrycznych sieci wiejskich nie pozwala na przyjęcie tego założenia, gdyż nie spełnia on wymagań stawianych przez współczesne rolnictwo, chociażby dlatego, że nie gwarantuje odpowiedniej niezawodności zasilania odbiorców. Oddzielnym problemem jest duża awaryjność.

Tylko 57% miast wyposażonych jest w **gaz przewodowy** w bardzo różnym stopniu. 96% mieszkańców Mogilna korzysta z gazu, natomiast w mieście Izbica Kujawska tylko 0,7%. Sieci gazownicze na terenach wiejskich występują tylko w niektórych wsiach i zasilają ca 0,7% mieszkańców,

z czego połowę w zachodniej części województwa. Gazyfikacja terenów wiejskich wymaga dużych kosztów i dlatego nie zawsze jest ekonomicznie uzasadniona.

Występuje duże **zróźnicowanie** terytorialne **gęstości sieci telefonicznych** i standardów świadczonych usług. Liczba abonentów telefonii przewodowej na 1000 mieszkańców waha się na terenach wiejskich od 13 w gminie Boniewo do 182 w gminie Dobrzec.

Na terenach wiejskich występuje **niedostateczny rozwój sieci kanalizacyjnej**. Sieć kanalizacyjna stanowi 27% ogólnej długości sieci w województwie i rozwinięta jest głównie w miejscowościach gminnych. W bardzo małym stopniu rozwinięta jest sieć taboru asenizacyjnego, o czym świadczy fakt, że w około 98% gospodarstw rolnych ścieki zagospodarowywane są we własnym zakresie, a w tym w 80% gospodarstw rolnych ścieki nie podlegają żadnemu oczyszczaniu. Tylko około 10% oczyszczalni mechaniczno-biologicznych to oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Na terenach wiejskich tylko 24% gospodarstw rolnych objętych jest zorganizowaną **gospodarką odpadami**. Pozostałe gospodarstwa zagospodarowują odpady we własnym zakresie. Szereg wysypisk wykonanych jest niezgodnie z wymogami ochrony środowiska, często są to tylko miejsca do składowania odpadów. Około 23% wysypisk wypełnionych jest powyżej 80%.

Woda skupiona głównie w rzekach i retencjonowana w zbiornikach, z reguły nie może zostać wykorzystana do likwidacji **deficytu wody dla potrzeb rolnictwa** z uwagi na jakość wód oraz brak systemów rozprowadzania wody (układ rurociągów, rowów, pompowni itp.). Problem ten dotyczy praktycznie 100% obszarów rolnych województwa. Niewykorzystane są w pełni istniejące systemy melioracyjne.

SYNTEZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Rozwój obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego determinowany jest wieloma czynnikami będącymi **szansą lub zagrożeniem** dla poprawy warunków życia lokalnych społeczności oraz poprawy sytuacji w rolnictwie.

Szansą województwa, która może zapewnić rozwój wielofunkcyjny jest dobra jakość przestrzeni do produkcji rolnej oraz naturalne walory środowiska przyrodniczego, jak: lasy, wody, rzeźba terenu, obszary chronione i zasoby dziedzictwa kulturowego stanowiące dogodne warunki dla rozwoju turystyki i agroturystyki, które to mogą stać się dodatkowym źródłem dochodów ludności wiejskiej.

Wysoki stopień koncentracji ziemi i kapitału w rękach rolnictwa indywidualnego, korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych w stosunku do średniej wielkości w kraju oraz wysoka towarowość rolnictwa, zwłaszcza w zakresie zbóż, buraków cukrowych, trzody chlewnej, drobiu, jak również wielobranżowość przetwórstwa rolno-spożywczego (głównie mleczarski, mięsny, cukrowniczy, owocowo-warzywny) w powiązaniu z bliskością rynków zbytu może być podstawą konkurencyjności województwa.

Znaczne zasoby siły roboczej o korzystnej strukturze wiekowej gwarantują ciągłość funkcjonowania gospodarstw rolniczych oraz rozwinięcie procesu doksztalcania i kształcenia w nowych zawodach potrzebnych w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich, jak handel, usługi, informacja, doradztwo, infrastruktura itp.

Możliwość wykorzystania potencjału naukowego, kulturotwórczego, technologicznego ośrodków naukowych, wyższych uczelni i instytutów badawczo-rozwojowych aglomeracji i miast regionu oraz potencjału nauczycieli szkół i ośrodków doradztwa rolniczego może zapewnić wzrost innowacyjności gospodarki.

Szansą rozwoju jest również wykorzystanie walorów promocyjnych poszczególnych miejscowości, wynikających z położenia, środowiska przyrodniczego, tradycji rolniczych i związanych z innymi zawodami, bogactwa dziedzictwa kulturowego itp., mogących wzbogacić atrakcyjność i promocyjność obszarów wiejskich regionu.

Zagrożeniem rozwoju jest wysokie bezrobocie rejestrowane oraz tzw. ukryte w rolnictwie i przewidywany jego wzrost związany z wchodzeniem na rynek pracy wyżu demograficznego, wskaźnik obciążenia demograficznego wpływający niekorzystnie na średni dochód gospodarstwa domowego, stosunkowo niska aktywność i przedsiębiorczość społeczności lokalnych przy bardzo niskim wykształceniu ludności wiejskiej. Może to spowodować trudności na rynku pracy, dywersyfikacji obszarów wiejskich, wprowadzania innowacji i nowych technologii do istniejących kierunków zarządzania i gospodarowania.

Mała jest koncentracja produkcji rolniczej oraz specjalizacji gospodarstw, duża szachownica gruntów rolnych głównie w gospodarstwach dużych, niedoinwestowanie gospodarstw rolnych przy niskim stanie kapitałowym, niski stopień zorganizowania rolników, słaba dostępność do usług produkcyjnych, rynkowych, otoczenia biznesu, promocji i marketingu oraz niska kondycja ekonomiczna zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, co może spowodować zagrożenie dla restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, a nawet wykorzystania środków przedakcesyjnych. Niską kondycję rolnictwa w województwie pogłębia niestabilna polityka rolna państwa, jak brak uregulowań

prawnych, polityki kredytowej, uregulowań w zakresie importu produktów rolnych, innych.

Niska jest jakość infrastruktury społecznej, a zwłaszcza niedostosowanie kierunków nauczania do potrzeb regionalnych i lokalnych, niski poziom opieki zdrowotnej głównie specjalistycznej i wyposażenia medycznego oraz niski poziom infrastruktury technicznej, zwłaszcza w zakresie sieci kanalizacyjnej, przestarzałej sieci elektroenergetycznej, długości i gęstości lokalnych dróg utwardzonych głównie powiatowych i gminnych. Zacołanie infrastrukturalne może spowodować małe zainteresowanie potencjalnych inwestorów, a w tym z kapitałem zagranicznym, co przyczyni się do niskiej konkurencyjności województwa.

Podsumowując, stwierdza się, że mimo dużego potencjału mocnych stron dla rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, przeważają zagrożenia szczególnie wynikające z niskiego stanu kapitałowego gospodarstw i ich niedoinwestowania, niskiej aktywności i przedsiębiorczości społecznej przy wysokim bezrobociu i niskim wykształceniu ludności rolniczej oraz niskiej kondycji ekonomicznej zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego. Na taką sytuację nakłada się niski poziom infrastruktury technicznej. Nałożenie się przedstawionych zagrożeń powoduje barierę dla modernizacji i restrukturyzacji rolnictwa oraz wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Zmiana sytuacji w województwie może nastąpić pod warunkiem stabilnej polityki rolnej państwa, długotrwałego wzrostu gospodarczego w kraju oraz pomocy budżetu państwa i środków przedakcesyjnych dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

WIZJA ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH I ROLNICTWA

3

Cele rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa kujawsko-pomorskiego są wynikiem identyfikacji problemów, które należy rozwiązać, możliwości rozwoju zawartych w szansach, jakie są do wykorzystania w perspektywie oraz wynikają z zagrożeń, które należy przewyżczać. Cele uwzględniają również założenia dla Polski i regionu, przyjmowane w strategiach krajowych.

W zakresie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa do 2010 roku w województwie kujawsko-pomorskim jako cel nadrzędny przyjęto: podniesienie **poziomu** życia ludności oraz **zapewnienie możliwości** aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich uwzględniającej zasady zrównoważonego rozwoju i integracji z Unią Europejską.

Cel nadrzędny będzie realizowany w trzech strategicznych obszarach działań:

- a) poprawa warunków życia ludności,
- b) poprawa sytuacji dochodowej rolnictwa przez wspieranie restrukturyzacji i modernizacji obszarów wiejskich,
- c) ochrona i poprawa walorów przyrodniczych i kulturowych.

Dla podniesienia poziomu życia mieszkańców niezbędne jest zapewnienie wysokiej jakości usług w rozwijanej sieci osadniczej i w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich wykorzystujących walory i zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego. Podniesiona zostanie konkurencyjność obszarów wiejskich i rolnictwa przez stworzenie mechanizmów dla nowych aktywności gospodarczych, dla innowacyjności oraz rozwoju sieci informatycznych i komunikacyjnych otwierających dostęp, poszerzających układy kooperacyjne i rynki zbytu. Aktywizacja gospodarcza doprowadzi do ograniczenia bezrobocia.

Zachowanie zasad zrównoważonego rozwoju zgodnie z konwencją międzynarodową Agenda 21 oraz zapisem zawartym w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – oznacza prowadzenie wszelkiej działalno-

ści na terenie województwa zgodnie z wymaganiami środowiska przyrodniczego oraz korzystanie z zasobów w wielkości możliwej do odnowienia tak, aby zachować środowisko przyrodnicze dla przyszłych pokoleń.

Obszary wiejskie i rolnictwo województwa wymagają także znacznych dostosowań wynikających z integracji z Unią Europejską. W efekcie końcowym doprowadzi to do:

- poprawy konkurencyjności,
- zmniejszenia zatrudnienia w rolnictwie o około 10 pracujących na 100 ha użytków rolnych,
- poprawy efektywności wytwarzania produktów rolniczych,
- podniesienia jakości wytwarzanej żywności.

Wyższy poziom życia ludności obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego jest ściśle powiązany ze wzrostem gospodarczym, który pozytywnie stymuluje rynek pracy, poprawia efektywność oraz zwiększa uzyskiwane dochody, a w efekcie poprawia sytuację ekonomiczną gospodarstw domowych. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi będzie zmniejszenie różnic stopy bezrobocia w poszczególnych powiatach do 150%. Udział liczby bezrobotnych na terenach wiejskich w ogólnej liczbie powinien ulec zmniejszeniu przynajmniej do poziomu udziału ludności zamieszkałej na wsi w ogólnej liczbie ludności.

Istotny postęp w podniesieniu poziomu życia dokonany zostanie w następstwie poprawy funkcjonowania infrastruktury społecznej. Zdecydowanie lepszy aniżeli obecnie będzie dostęp młodzieży wiejskiej do różnych form kształcenia. Zakończona zostanie zmiana profilu kierunków nauczania w szkołach średnich oraz nastąpi rozwój szkół maturalnych. Między innymi ulegną likwidacji kierunki nauczania nieprzydatne na lokalnych rynkach pracy. Bardzo ważnym efektem restrukturyzacji będzie także prze-

kształcenie części szkół zasadniczych zawodowych w szkoły maturalne, których ukończenie umożliwi dalsze kształcenie i pośrednio przyczyni się to do zwiększenia udziału osób z wykształceniem średnim i wyższym, co da szansę z jednej strony na odpływ młodzieży do zajęć pozarolniczych, a z drugiej na dopływ wykwalifikowanej siły roboczej do rolnictwa umożliwiając jego restrukturyzację.

Młodzieży wiejskiej stworzone zostaną szanse łatwiejszego, niż dotychczas, dostępu do szkół średnich i wyższych. Zapewni się możliwość swobodnego wyboru kierunku kształcenia przy założeniu, że koszty nauki oraz dostęp do szkół będą porównywalne z ponoszonymi w miastach. Koszty kształcenia w szkołach publicznych nie będą stanowiły bariery do uzyskania wykształcenia.

W następstwie przeprowadzonej reformy szkolnictwa kadra nauczycielska będzie stopniowo podnosić kwalifikacje. Szkoły będą lepiej wyposażone w pracownie dydaktyczne, w tym komputerowe i sale gimnastyczne. Nastąpi sprawniejsze wprowadzanie i upowszechnianie nowych przedmiotów uznanych za pożądane dla rozwoju lokalnego, w tym przede wszystkim informatyki, nauki języków zachodnich oraz korzystania z Internetu.

Tworzone będą szersze możliwości zakwaterowania młodzieży w miejscu nauki, szczególnie uczącej się w szkołach specjalistycznych, a uznanych za pożądane dla rozwoju województwa. Rozwinięte szkolnictwo dla dorosłych umożliwiać będzie zmianę posiadanego wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, co daje szansę na zdobycie zawodu w branżach pozarolniczych i zmianę pracy na bardziej atrakcyjną itd.

Młodzież wiejska będzie miała zapewniony dostęp do szkolnictwa wyższego w następstwie jego rozwoju w miastach średnich i niektórych ośrodkach powiatowych (np. Inowrocław, Brodnica, Tuchola) oraz

innych, w których spełnione zostaną odpowiednie warunki do kształcenia na poziomie wyższym. Wspierane będą wszelkie inicjatywy istniejących na terenie województwa szkół wyższych zmierzające do: zwiększania liczby studentów, tworzenia nowych kierunków nauczania, tworzenia zamiejscowych ośrodków nauczania, powiększania potencjału kadrowego i lokalowego, rozszerzania zakresu działalności i awansu w krajowej hierarchii uczelni. Wspierane będą także wszelkie inicjatywy zmierzające do powstawania nowych szkół.

Kształcenie dorosłych oparte będzie na bazie istniejących szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich, w tym rolniczych oraz w centrach kształcenia ustawicznego, praktycznego i ośrodkach doradztwa rolniczego, a sieć ośrodków kształcenia będzie się pokrywać z wyznaczonymi ośrodkami szkolnictwa dla młodzieży. Zamierzeniem jest, aby szkolnictwo dla dorosłych było skierowane do grupy wiekowej nie przekraczającej 55 lat oraz bardzo korzystnie kredytowane, a dla bezrobotnych bezpłatne, szczególnie w kierunkach umożliwiających zdobycie kwalifikacji pożądaných na lokalnych rynkach pracy oraz było zlokalizowane blisko miejsca zamieszkania. Kierunki pożądanego doksztalcenia osób dorosłych to: edukacja ekonomiczna, prawna, spółdzielczość i samoorganizacja, przygotowanie do integracji z Unią Europejską itp. Dążyć się będzie do osiągnięcia najmniej 5% udziału ludności rolniczej z wykształceniem wyższym. Wyraźnie zwiększy się baza instytucji kultury, przy szerokim wykorzystaniu istniejących placówek kulturalnych np. dla działalności oświatowej, organizacji kursów i szkoleń, kształcenia dorosłych, udostępniania pracowni informatycznych itp.

Poprawie ulegnie funkcjonowanie podstawowej opieki zdrowotnej. Zamierzeniem jest, aby zakłady opieki zdrowotnej położone na obszarach wiejskich były wyposażone

w odpowiedni sprzęt specjalistyczny, diagnostyczny i terapeutyczny, a dostęp do usług medycznych zapewniony był przez całą dobę. Popierana będzie profilaktyka chorób, edukacja zdrowotna oraz związana z tym ściśle instytucja lekarza rodzinnego. Pomocą społeczną objęte zostaną osoby i grupy społeczne, które znalazły się w trudnej sytuacji materialnej, rodziny patologiczne. Kontynuowana będzie idea umieszczania dzieci w rodzinach zastępczych, tworzenia rodzinnych domów dziecka.

W zakresie ładu przestrzennego i sieci osadniczej należy spodziewać się wzmocnienia ośrodków powiatowych i ich oddziaływania na rozwój obszarów wiejskich, koncentracji zabudowy wsi oraz wykształcenia się centrów usługowych wsi.

Ograniczanie rozpraszania zabudowy i stymulowanie napływu nowych mieszkańców tylko do wybranych, większych miejscowości ułatwi samorządom gminnym wykonywanie zadań w zakresie zapewnienia urządzeń infrastruktury technicznej i społecznej.

Ważnym elementem kształtującym poziom życia mieszkańców jest również wyposażenie mieszkań w urządzenia infrastruktury technicznej, zwłaszcza ich przyłączenie do sieci wodociągowych i kanalizacyjnych. W kolejnych latach kontynuowany będzie rozwój i poprawa infrastruktury technicznej na wsi. Zakończone zostanie wodociągowanie obszarów wiejskich we wszystkich gminach przy utrzymaniu obecnego tempa realizacji rozdzielczych sieci wodociągowych. Miasta i miejscowości o zwartej zabudowie będą posiadały oczyszczalnie ścieków oraz sieci kanalizacyjne. W zabudowie rozproszonej, gdzie grupowe systemy oczyszczania nie mają ekonomicznego uzasadnienia, unieszkodliwianie ścieków będzie się odbywać poprzez indywidualne oczyszczalnie przyobiektove lub zbiorniki bezodpływowe z wywozem do punktów zlewnych.

Gminy nie posiadające wysypisk odpadów stałych podejmą działania w kierunku rozwiązania gospodarki odpadami stałymi ze wskazaniem na organizowanie wysypisk grupowych dla kilku gmin, a istniejące składowiska, nie spełniające wymogów ochrony środowiska, zostaną zmodernizowane. Dążyć się będzie do składowania na zorganizowanych wysypiskach 100% odpadów wytworzonych w miastach oraz, w celu ograniczenia uciążliwego oddziaływania wysypisk, niezbędne będzie selektywne gromadzenie odpadów w miejscach ich powstawania. Zorganizowanym wywozem odpadów stałych objęte będą wszystkie gospodarstwa wiejskie. Uruchomione zostaną działania na rzecz utylizacji opakowań i zużytych środków ochrony roślin.

Upowszechnione zostanie korzystanie z gazu przewodowego w pierwszej kolejności w małych miastach i wsiach o zwartej zabudowie.

W zakresie telekomunikacji w ciągu około 4-5 lat zaspokojone zostaną wszystkie potrzeby mieszkańców wsi, zakładając utrzymanie dotychczasowego tempa rozwoju oraz możliwość wyboru operatora sieci.

Zakłada się znaczny postęp w zakresie obsługi komunikacyjnej terenów wiejskich. Osiągnięte są to głównie poprzez utwardzenie istniejącej już sieci dróg gminnych i lokalnych z jednoczesnym przystosowaniem parametrów technicznych i funkcjonalnych tego układu do zadań związanych z przenoszeniem ruchu. Zmodernizowany zostanie również system dróg powiatowych zapewniający łączność między jednostkami gminnymi a powiatowymi, pełniącymi funkcję ośrodków usług wyższego rzędu. Znaczący wpływ na stan obsługi i dostępność komunikacyjną obszarów wiejskich będzie miała również realizacja na terenie województwa kujawsko-pomorskiego planowanych elementów systemu transportowego, jak autostrada, drogi ekspresowe. Wpływ autostrady na rozwój gospodarczy obszarów będzie

dotyczył jedynie terenów przywęzłowych, natomiast dróg ekspresowych - w nieco szerszym zakresie - z uwagi na mniej rygorystyczne ograniczenia stopnia obsługi przyległego terenu. Zakładany rozwój i modernizacja elementów układu komunikacyjnego w zakresie powiązań wewnętrznych oraz zewnętrznych powinien odbywać się zgodnie z wymogami ochrony środowiska przed negatywnym oddziaływaniem na jego komponenty.

Należy spodziewać się, że jeżeli osiągnięta zostanie poprawa kondycji ekonomicznej gospodarstw, polepszy się sytuacja zdrowotna mieszkańców wsi, wskutek czego wzrośnie przeciętny okres trwania życia, jednocześnie zwiększy się ich aktywność zawodowa (mniejsza absencja chorobowa, niższa wypadkowość itp.).

Spodziewanym efektem poprawy szeroko rozumianego poziomu życia mieszkańców jest także wykształcenie szeregu pozytywnych cech psychospołecznych, stanowiących katalizator dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego. Należy spodziewać się między innymi ograniczenia patologii społecznych oraz wzrostu zdolności lokalnych społeczności do samoorganizacji. Pośrednią konsekwencją poprawy jakości życia mieszkańców będzie więc także wykształcenie zintegrowanego społeczeństwa obywatelskiego.

Poprawa sytuacji dochodowej rolnictwa następować będzie głównie poprzez rozwój przedsiębiorczości i aktywności ludności, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy, restrukturyzację i modernizację rolnictwa i jego otoczenia, specjalizację produkcji rolniczej i unowocześnianie oraz rozwój przetwórstwa spożywczego i rozwój rynku rolnego.

Tworzenie alternatywnych źródeł dochodu (pozarolniczych miejsc pracy) jest podstawowym warunkiem rozwoju obszarów wiejskich. Aktywizacja ekonomiczna ludności monofunkcyjnych obszarów wiejskich

głównie wschodniej i zachodniej części województwa dotyczyć będzie dwóch zasadniczych grup tj.: grupy składającej się z części rodzin mało- i średniorolnych, która, aby powiększyć swój dochód obok produkcji rolniczej, musi podjąć inną działalność, w pierwszej kolejności w otoczeniu rolnictwa i grupy drugiej obejmującej ludność pozarolniczą. Rozwój przedsiębiorczości osiągnięty zostanie poprzez: tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości, poprawę warunków do inwestowania, podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji ludności kreowanie lokalnych liderów oraz promocję obszarów wiejskich.

Inkubatory przedsiębiorczości pomagać będą w: rozwoju istniejących i tworzeniu nowych, małych i średnich przedsiębiorstw, konsolidacji środowisk przedsiębiorców, szkoleniach, konsultacjach, poradach prawnych i ekonomicznych, przygotowywaniem biznes planów, wniosków kredytowych, promocją i monitoringiem. Inkubatory przedsiębiorczości tworzone będą w miastach powiatowych, a następnie w małych miastach, przyjmując zasadę obsługi 3-4 gmin przez jeden ośrodek, w zależności od warunków lokalnych.

Poprawione zostaną warunki do inwestowania dla przedsiębiorców rodzimych oraz dla przyciągnięcia inwestorów z zewnątrz poprzez: wspieranie przedsiębiorczości, wspieranie w ramach kompetencji samorządów rozwoju infrastruktury technicznej, społecznej i instytucji otoczenia biznesu, wspieranie rozwoju systemów gwarancji i poręczeń kredytowych, mikropożyczek oraz ulg podatkowych, tworzenie lub inspirowanie rozwiązań prawnych ułatwiających inwestowanie, tworzenie dogodnego dostępu do informacji krajowej i zagranicznej, obsługi bankowej, powierzchni biurowej, itp.

Przewiduje się rozwój promocji obszarów wiejskich poprzez kontynuację i udział w nowo organizowanych targach, wystawach turystycznych, przemysłowych, budowlanych i innych krajowych i zagranicznych.

Dywersyfikacja działalności gospodarczej zapewniająca alternatywne źródła dochodu nastąpi m.in. poprzez:

- rozwój bazy turystycznej (noclegowej, gastronomiczno-handlowej, sportowo-rekreacyjnej, kulturalnej i innej) na obszarach o wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych nie posiadających dotychczas bazy np.: Zbiornik Włocławski, rejon Chełmna;
- rozwój agroturystyki głównie w obszarach o wysokich wartościach przyrodniczo-kulturowych, a także objętych lepszymi formami ochrony prawnej;
- tworzenie warunków dla rozwoju gospodarki leśnej, co będzie mieć znaczenie przyrodnicze, gospodarcze, społeczne (zmniejszenie bezrobocia) głównie w terenach niskiej jakości gleb i deficytu wody (zalesienia) oraz wysokiej lesistości (przetwórstwo produktów leśnych). Zalesienia nastąpią głównie w powiatach: lipnowskim, rypińskim, włocławskim, tucholskim;
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego szczególnie w obszarach z przewagą gospodarstw rolnych o dużej towarowości nastawionych na produkcję wysokiej jakości surowców, głównie w powiatach: inowrocławskim, mogileńskim, sępoleńskim, żnińskim, chełmińskim, grudziądzkim, radziejowskim (głównie Ziemia Chełmińska i Kujawy);
- rozwój miejsc pracy w oparciu o surowce naturalne lokalne: złoża wapieni i margli – w obszarze pomiędzy Barcinem a Pakościami, wody mineralne – w uzdrowiskach Ciechocinek, Inowrocław, Wieniec Zdrój, kruszywa naturalne – głównie w obszarach doliny Wisły i Drwęcy;
- zwiększenie zatrudnienia w infrastrukturze technicznej i społecznej wsi oraz otoczenia biznesu: przy rozbudowie dróg, telekomunikacji, gospodarki

wodnej, usług kulturalnych, sportowych, gastronomicznych, marketingu itp., głównie w powiatach lipnowskim, rypińskim, brodnickim, nakielskim, tucholskim, sępoleńskim, wąbrzeskim.

Aktywizacja obszarów wiejskich, prowadząca do wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa, wiązać się będzie z zasadniczym wzmocnieniem miast powiatowych, które staną się wielofunkcyjnymi centrami rozwoju gospodarczego (agrocentra). W miastach powiatowych tworzone będą inkubatory przedsiębiorczości umożliwiające podejmowanie indywidualnych działalności produkcyjnych. Zarówno w ośrodkach powiatowych, jak i jednostkach gminnych przygotowane zostaną tereny, wyposażone w infrastrukturę techniczną, łatwo dostępne dla inwestorów krajowych i zagranicznych, które pozwolą na lokalizację małych i średnich zakładów produkcyjnych, ukierunkowanych przede wszystkim na:

- przetwórstwo miejscowych produktów rolnych i zaspokojenie potrzeb lokalnych oraz
- rozwój działalności usługowej i rynkowej rolnictwa, a zwłaszcza w zakresie giełd towarowych, przechowalnictwa i hurtowni produktów rolnych.

Struktura obszarowa gospodarstw ulegnie zmianie. Do roku 2010 średni obszar gospodarstwa rolnego osiągnie przedział 13-14 ha. Wynikać to będzie z powiększania obszarowego gospodarstw silniejszych ekonomicznie poprzez dokupywanie ziemi od sąsiadów, zakupy ziemi w Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz dzierżawy gruntów. Jednocześnie coraz bardziej widoczny będzie proces zmniejszania się ogólnej liczby gospodarstw rolnych (zwłaszcza w grupie o wielkości 3-10 ha). Należy zakładać, że w 2010 roku w województwie kujawsko-pomorskim ogólna liczba gospodarstw rolnych wynosić będzie ok. 75-80 tys., z czego gospodarstwa o wielkości najbardziej pożądanej, tj. powyżej 20 ha (około 20%). Jednym z elementów poprawy struk-

tury agrarnej będzie również scalanie gruntów. Do roku 2010 zakończone zostaną przekształcenia własnościowe w rolnictwie popegeerowskim.

Proces modernizacji rolnictwa nastąpi poprzez:

- modernizację bądź budowę obiektów inwentarskich na poziomie około 30% ogółu gospodarstw rolnych,
- odnowienie parku maszynowego (ciągniki, kombajny i inne),
- stosowanie nowoczesnych technologii w produkcji rolnej,
- zaspokajanie potrzeb melioracyjnych,
- podnoszenie standardów higienicznych i weterynaryjnych w produkcji rolnej (przystosowanie do standardów Unii Europejskiej).

Modernizacja bądź budowa budynków inwentarskich zmierzać będzie w kierunku dostosowania do wymogów sanitarnych i higienicznych obowiązujących w UE. Upowszechnione zostaną nowoczesne instalacje do mechanicznej obsługi zwierząt, które ograniczą ujemne oddziaływanie rolnictwa na środowisko. Budowa nowych budynków, ze względu na duże koszty, zostanie ściśle powiązana z restrukturyzacją i specjalizacją produkcji oraz uwarunkowana udziałem właściciela w powiązaniach handlowych z podmiotami zapewniającymi zbyt produkcji (umowy handlowe, kontrakcje, kooperacja, grupy producenckie, spółdzielnie).

W procesie restrukturyzacji rolnictwa nastąpi wzrost specjalizacji produkcji rolnej. Stworzone zostaną warunki dla powstawania gospodarstw efektywnych. Towarowość gospodarstw wzrośnie o około 10%. Specjalizacja produkcji rolnej zarówno roślinnej, jak i zwierzęcej wykazuje związek z kosztami tej produkcji i jakością wyrobów. W celu zwiększenia konkurencyjności produktów rolnych na rynku krajowym i zagranicznym nastąpi obniżenie kosztów i poprawa jakości produktów rolnych. Ta ekonomiczna zależność musi utorować so-

bie drogę w polityce rolnej państwa. Około 36% gospodarstw osiągnie poziom konkurencyjności porównywalny z rolnictwem UE. Osiągnięcie znaczącej poprawy efektywności produkcji gospodarstw rolnych wiąże się z koniecznością koncentracji i specjalizacji produkcji rolnej, a także zapewnienia przez producentów odpowiednich standardów jakościowych, zdrowotnych i ekologicznych wytwarzanych produktów. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego poprawi zagospodarowanie surowców rolniczych i spowoduje konkurencyjność produktów na rynkach krajowych i zagranicznych oraz wzrost eksportu towarów wysokoprzetworzonych. Poprawi również sytuację na rynku pracy. Nastąpi restrukturyzacja i modernizacja przetwórstwa głównie mięsnego, mleczarskiego i owocowo-warzywnego, która w pierwszej kolejności obejmie fazę produkcji, w której występują luki technologiczne. Największe szanse na rozwój perspektywiczny i konkurencyjność mają zakłady duże, prawidłowo sprywatyzowane, o niskim stopniu zużycia technicznego i moralnego maszyn i urządzeń. Większe zakłady wspomagane będą przez małe i średnie przetwórnice, ubojnie, przechowalnie o znaczeniu lokalnym, które wymagają wsparcia w dostosowaniu się do wymogów UE. Najważniejsze działania dla rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego zamierza się osiągnąć poprzez: integrację produkcji rolnej z przetwórstwem, wspieranie prywatyzacji zakładów, budowę nowych zakładów np. ubojni zwierząt k. Torunia, przyciąganie kapitału z zewnątrz, wykształcenie infrastruktury rynkowej, utrzymanie jakości produkcji według norm ISO, promocję dla uzyskania rynków zbytu, włączenie w strukturę parków technologicznych. Zakłada się, że do 2006 roku nastąpi dostosowanie warunków higieniczno-sanitarnych zakładów przetwórczych do standardów wymaganych w UE. Równocześnie ulegną likwidacji zakłady, których modernizacja okaże się nieekonomiczna.

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich wymaga budowy odpowiedniego zaplecza instytucji organizacji nowoczesnego rynku rolnego, a w tym: tworzenia warunków do powstawania grup producenckich, rynków hurtowych, giełd towarowych, spółdzielczości wiejskiej, systemu informacji rynkowej i marketingu, inspirowania oraz wspierania procesów integracyjnych. Rozbudowane zostaną rynki hurtowe koncentrujące handel artykułami rolnymi w układzie przestrzennym i czasowym oraz giełdy towarowe, na których w określonym czasie i miejscu dochodzi do zderzenia podaży i popytu oraz do kupna i sprzedaży towarów masowych wysoce ujednoliconych pod względem stopnia jakości. Są one również miejscem kształtowania się cen towarów. Rynki hurtowe będą różnej rangi (regionalne, ponadlokalne). Nastąpi przekształcenie niektórych istniejących targowisk hurtowych w rynki hurtowe tworząc nowy kanał dystrybucyjny dla rolników.

Utworzona zostanie giełda towarowa o charakterze regionalnym w środkowej części województwa o dobrej dostępności komunikacyjnej oraz w zależności od potrzeb i kierunku produkcji tworzone będą giełdy ponadlokalne, w tym wyspecjalizowane w zależności od zaplecza surowcowego, w sąsiedztwie największych miast województwa.

Dla zapewnienia racjonalnego podejmowania decyzji przez uczestników rynku utworzony zostanie system informacji rynkowej i marketingu. System dostarczać będzie wartościowych jakościowo informacji pozwalających na właściwą interpretację danych oraz wiarygodnych informacji jako podstawy dla podejmowania decyzji rynkowych.

Niezależnie od struktury własnościowej gospodarstw, zamożności, wieku, wykształcenia i położenia rolnicy będą zrzeszać się w grupy producenckie i spółdzielnie rolnicze o wąskim zakresie specjalizacji ukierun-

kowanej na rozwój ogrodnictwa, mleczarstwa, chowu zwierząt, przetwórstwa rolno-spożywczego, zaopatrzenia i zbytu, usług maszynowych, agroturystyki. Zapewnią one wzrost efektywności systemu dystrybucji artykułów rolnych, umożliwią uzyskanie wyższego poziomu jakości i konkurencyjności produkcji, promocję, zaopatrzenie w podstawowe środki do produkcji, wstępne przetwórstwo surowca itp.

Wzrost efektywności gospodarowania i uzyskanie zysków dla wszystkich członków zrzeszonych w instytucjach i organizacjach rynku rolnego wiąże się z procesami integracyjnymi. Inspirowanie procesów integracyjnych będzie się odbywać zarówno w obrębie rolnictwa (integracja pozioma), jak i w obrębie agrobiznesu (integracja pionowa). Trwały, zrównoważony, wielofunkcyjny rozwój możliwy będzie tylko w zintegrowanych układach.

Należy spodziewać się, że rozwój obszarów wiejskich będzie przede wszystkim wynikiem aktywności społeczności lokalnych, a szczególnie instytucjonalnych reprezentantów wsi jak Izba Rolnicza, organizacje producentów rolnych, inne.

Ochrona i poprawa walorów przyrodniczych realizowana będzie poprzez:

- sanitację obszarów wiejskich uzyskaną w wyniku zastosowania indywidualnego i zbiorowego systemu oczyszczania ścieków oraz uporządkowania gospodarki odpadami. Działania te powinny prowadzić do likwidacji punktowych źródeł zanieczyszczeń, ograniczenia zasięgu oddziaływania zanieczyszczeń obszarowych, polepszeniu stanu sanitarnohigienicznego terenów wiejskich, a w efekcie do zdecydowanej poprawy stanu czystości wód rzek i jezior oraz likwidację źródeł zagrożeń wód podziemnych,
- ochronę gleb w wyniku zmiany sposobu użytkowania przez przeznaczenie do użytkowania rolniczego gleb

o najwyższych klasach bonitacyjnych jako bazy rozwoju rolnictwa zintegrowanego – w tym rolnictwa ekologicznego preferowanego do rozwoju na terenach graniczących z obszarami chronionymi. Nastąpi odejście od użytkowania rolniczego gleb o niskich klasach bonitacyjnych i przeznaczenie ich pod inną formę użytkowania np. zalesianie, szkółkarstwo. Ochronę gleb zagrożonych działaniem czynników naturalnych (rzeźba terenu, ulewne deszcze, wiatr itp.) uzyska się w wyniku zastosowania zmiany sposobu użytkowania gruntów w kierunku ich stabilizacji przez urządzenia trwałych użytków zielonych, zadrzewień śródpolnych i zalesień.

Ochronę gleb zagrożonych działaniem czynników antropogenicznych (np. niewłaściwa, zagrażająca środowisku eksploatacja surowców naturalnych i przypadkowa lokalizacja wysypisk itp.) uzyska się przez eksploatację złóż surowców zgodnie z wymogami prawa i likwidację „dzikich” wysypisk.

W wyniku podjętych działań nastąpi: zwiększenie efektywności produkcji rolnej, ograniczenie degradacji gleb niższych bonitacji, zwiększenie powierzchni leśnej, zmniejszenie powierzchni gruntów zagrożonych erozją gleb, ograniczenie rolniczych zanieczyszczeń obszarowych, rozwój produkcji zdrowej żywności, poprawa estetyki krajobrazu.

Poprawę stanu higieny powietrza atmosferycznego uzyska się poprzez zwiększenie udziału ekologicznych źródeł ciepła (ogrzewanie gazowe, olejowe) oraz zmianę sposobu prowadzenia gospodarki hodowlanej, eliminującej emisję przykrych zapachów.

Poprzez stworzenie systemu wczesnego wykrywania, ostrzegania oraz pełny monitoring obiektów produkujących, magazynujących i transportujących substancje niebezpieczne (zakłady, magazyny, rurociągi) nastąpi ograniczenie bądź eliminacja skutków

zagrożeń skażenia środowiska, a tym samym poprawa warunków bezpieczeństwa zdrowia i życia ludności.

Poza ochroną komponentów środowiska przyrodniczego realizowane będzie kształtowanie systemu wieloprzestrzennej ochrony przyrody i krajobrazu poprzez: zachowanie istniejących obszarów objętych różnymi formami ochrony prawnej oraz tworzenie nowych form ochronnych dla obiektów cennych przyrodniczo zarówno indywidualnych, jak i przestrzennych.

Podjęte działania pozwolą na zachowanie różnorodności biologicznej, wzmocnienie odporności ekosystemów na działania czynników zewnętrznych, a tym samym podniesienie atrakcyjności i możliwości ich wykorzystania do rozwoju różnych form turystyki i rekreacji, zgodnych z obowiązującymi reżimami ochronnymi terenów.

Poprzez podjęcie i realizację działań w zakresie edukacji ekologicznej spodziewany jest wzrost i przebudowa świadomości ekologicznej społeczeństwa wiejskiego jako czynnika prowadzącego do aktywizacji ekonomicznej ludności, a w dalszej kolejności do zmian sposobu i zasad gospodarowania w sektorze rolniczym i pozarolniczym, wprowadzania nowoczesnych technik pracy, zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju. Działania te spowodują szersze wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego jako dodatkowego źródła dochodu ludności wiejskiej.

Do roku 2010 nastąpi eliminacja źródeł degradacji **środowiska kulturowego** poprzez: opracowanie kanonów i wzorników budownictwa charakterystycznego dla poszczególnych regionów, propagowanie ich realizacji celem poprawienia bądź utrzymania tożsamer fizjonomii krajobrazu poszczególnych jednostek osadniczych. W efekcie końcowym zostanie przywrócony ład przestrzenny, podniesiona świadomość kulturowa, rozbudzi się wśród społeczności lokalnej patriotyzm lokalny (idea małych oj-

czyzn) i poczucie identyfikacji z miejscem zamieszkania, wykorzystujące zachowane elementy materialne i niematerialne środowiska kulturowego.

Opracowane zostaną programy szerszego wykorzystania zasobów środowiska kulturowego dla turystyki kwalifikowanej i krajoznawczej, a zwłaszcza Szlaku Piastowskiego, Szlaku Kopernikowskiego, Drogi Nadwiślańskiej oraz Drogi Tysiąca Jezior (północnej i południowej) oraz inne szlaki, otwarte z okazji przypadających rocznic historycznych, jak: Grunwaldzki, Towarzystwa Jaszczurczego, Powstania Styczniowego na Kujawach czy Łokietka.

Pełniej wykorzystane będą obiekty zabytkowe jako miejsca imprez kulturalnych z propagowaniem i rozszerzeniem ich formuły, utrwalonych już w tradycji regionu. Nastąpi rozwój bazy turystycznej wokół zbiornika włocławskiego. Projektowany zbiornik w Nieszawie będzie także motorem rozwoju turystyki wodnej.

Dla poprawy wizerunku miejscowości krajoznawczych i turystycznych samorządy lokalne, wspólnie z ogółem mieszkańców, powinny podjąć działania na rzecz poprawy estetyki i bezpieczeństwa oraz rozwoju bazy paraturystycznej.

Działania w zakresie jeszcze szerszej promocji walorów kulturowych regionu będą obejmować wszystkie dostępne formy audiowizualne i medialne, w tym publikacje i profesjonalne opracowania. Publikacje o regionie będą obejmować przede wszystkim: albumy o regionie lub jego częściach (wg podziału historycznego, etnicznego, przyrodniczego itp.), o gminach i miejscowościach szczególnie atrakcyjnych krajoznawczo, monografie o regionie i zespołach przyrodniczo-kulturowych, przewodniki krajoznawcze i specjalistyczne dotyczące poszczególnych form turystyki kwalifikowanej, przewodniki po szlakach pieszych i ro-

werowych, szlakach kajakowych oraz akwenach dostępnych dla uprawiania żeglarstwa, foldery, kasety i filmy o miejscowościach, muzeach, zespołach przyrodniczo-kulturowych, zachowanych elementach twórczości ludowej i folkloru poszczególnych regionów. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na duże możliwości promocji turystycznej w Internecie.

Wieloaspektowa edukacja społeczeństwa realizowana będzie poprzez stworzenie spójnego organizacyjnie i metodycznie systemu ośrodków edukacji ekologicznej na obszarach wiejskich, tworzenie ośrodków edukacji ekologicznej na poziomie powiatowym i gminnym, współpracę centrów regionalnych z lokalnymi ośrodkami i stacjami ekologicznymi, podnoszenie świadomości dotyczącej znaczenia zachowanych elementów dziedzictwa kulturowego dla zachowania tożsamości lokalnej, regionalnej i narodowej, wykorzystanie na większą skalę najnowszych zdobyczy nauki i techniki, prowadzenie działalności wydawniczej, popularyzowanie rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.

Realizacja wymienionych działań i osiągnięcie przewidywanych efektów pozwoli na podniesienie jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich oraz aktywizację gospodarczą tych obszarów przy uwzględnieniu zasad zrównoważonego i harmonijnego rozwoju. Zadania przyjęte w wizji rozwoju są ambitne i tym samym trudne do realizacji. Przy aktualnej sytuacji i tendencjach rozwojowych regionu koncentrować się będą na wielu problemach jednocześnie. Najtrudniejsze z nich wymagać będą specjalnej uwagi i pomocy państwa. Perspektywa integracji z UE i związany z tym okres dostosowawczy wyzwoli większą aktywność społeczną i będzie impulsem inicjującym przekształcenia obszarów wiejskich.

PROGRAMY

MISJA: PODNIESIENIE POZIOMU ŻYCIA LUDNOŚCI ORAZ ZAPEWNIENIE MOŻLIWOŚCI AKTYWIZACJI GOSPODARCZEJ OBSZARÓW WIEJSKICH UWZGLĘDNIAJĄCEJ ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

STRATEGICZNE OBSZARY DZIAŁAŃ

1. POPRAWA WARUNKÓW ŻYCIA LUDNOŚCI	2. POPRAWA SYTUACJI DOCHODOWEJ ROLNICTWA PRZEZ WSPIERANIE RE-STRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH	3. OCHRONA I POPRAWA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO (programy rolno-środowiskowe)

CELE OPERACYJNE:

1.1 PODNIESIENIE POZIOMU WYKSZTAŁCENIA LUDNOŚCI OBSZARÓW WIEJSKICH Zespoły przedsięwzięć: 1.1.1 Poprawa jakości kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjach 1.1.2 Upowszechnienie szkolnictwa średniego wśród młodzieży wiejskiej 1.1.3 Rozwój szkolnictwa wyższego 1.1.4. Rozwój szkolnictwa dla dorosłych	2.1 PRZEBUDOWA ROLNICTWA I JEGO OTOCZENIA Zespoły przedsięwzięć: 2.1.1 Rozwój i modernizacja gospodarstw towarowych i specjalistycznych 2.1.2 Rozwój i upowszechnienie postępu technicznego i biologicznego w uprawie roślin i hodowli zwierząt 2.1.3 Budowa i rozwój nowoczesnego rynku rolnego* 2.1.4 Rozwój rolnictwa niekonwencjonalnego oraz przetwórstwa zdrowej żywności i ich marketing 2.1.5 Dostosowanie jakości surowców rolniczych do wymogów UE	3.1 RESPEKTOWANIE ZASAD OCHRONY ŚRODOWISKA W ROZWOJU GOSPODARCZYM WSI Zespoły przedsięwzięć: 3.1.1 Ochrona środowiska w produkcji rolnej i przetwórstwie rolno-spożywczym 3.1.2 Ochrona gleb przed degradacją 3.1.3 Zalesianie najsłabszych gruntów rolnych 3.1.4 Zachowanie łąk i pastwisk o wysokich walorach przyrodniczych

1.2. WSPIERANIE ROZWOJU INFRA-STRUKTURY SPOŁECZNEJ ORAZ ZAPEWNIENIE FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW POMOCY I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH Zespoły przedsięwzięć: 1.2.1 Wspieranie wiejskich instytucji oraz inicjatyw kulturalnych i sportowych 1.2.2 Promocja i profilaktyka zdrowotna 1.2.3 Poprawa funkcjonowania systemu pomocy społecznej 1.2.4 Udoskonalenie systemu ubezpieczeń społecznych rolników	2.2. MODERNIZACJA I RESTRUKTURYZACJA PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO I JEGO MARKETING Zespoły przedsięwzięć: 2.2.1 Popieranie tworzenia instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie instrumentów i organizację przetwórstwa 2.2.2 Dostosowanie standardów sanitarno-weterynaryjnych w produkcji i przetwórstwie do wymagań Unii Europejskiej 2.2.3 Poprawa efektywności funkcjonowania zakładów, w szczególności przetwórstwa mięsa, mleka, owoców i warzyw	3.2. KSZTAŁTOWANIE ŚRODOWISKA KULTUROWEGO NA OBSZARACH WIEJSKICH Zespoły przedsięwzięć: 3.2.1 Renowacja obiektów zabytkowych na obszarach wiejskich 3.2.2 Kultywowanie tradycji i ochrona dorobku kulturowego obszarów wiejskich 3.2.3. Ochrona i poprawa struktury krajobrazu wiejskiego
1.3. ROZWÓJ I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ Zespoły przedsięwzięć: 1.3.1 Rozwój gospodarki wodno-ściekowej 1.3.2 Rozwój i modernizacja systemów energetycznych 1.3.3 Modernizacja i rozwój sieci telekomunikacyjnych 1.3.4 Prowadzenie właściwej gospodarki odpadowej 1.3.5 Regulacja stosunków wodnych 1.3.6 Modernizacja układu dróg powiatowych 1.3.7 Modernizacja układu dróg gminnych	2.3. TWORZENIE WARUNKÓW DO RÓŻNICOWANIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH Zespoły przedsięwzięć: 2.3.1 Aktywizacja społeczno-gospodarcza miast oraz ośrodków gminnych 2.3.2 Propagowanie rozwoju agroturystyki 2.3.3. Aktywizacja społeczności i władz lokalnych oraz promowanie inicjatywności	

*Uwaga : * oznacza, że zespół przedsięwzięć zawarty jest jednocześnie w „Strategii ogólnej ...” jako cel operacyjny.*

Strategiczny obszar działań 1.:

Poprawa warunków życia ludności obszarów wiejskich

Cel operacyjny 1.1.: Podniesienie poziomu wykształcenia ludności obszarów wiejskich

Zespół przedsięwzięć 1.1.1.	Poprawa jakości kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjach
Zadania:	1) Optymalizacja sieci szkół podstawowych z uwzględnieniem likwidacji placówek nie zapewniających standardów nauczania oraz zorganizowanego dowozu dzieci do szkół 2) Modernizacja szkół 3) Modernizacja kierunków nauczania, w tym wprowadzanie nauki informatyki i języków obcych 4) Podnoszenie poziomu kwalifikacji nauczycieli
Efekty:	a) Uzyskanie lepszego poziomu wykształcenia na poziomie podstawowym i gimnazjalnym b) Uzyskanie placówek oświatowych o wysokim standardzie technicznym (pracownie przedmiotowe w tym komputerowe, sale gimnastyczne itp.)
Zespół przedsięwzięć 1.1.2.	Upowszechnianie szkolnictwa średniego wśród młodzieży wiejskiej
Zadania:	5) Tworzenie szkół średnich maturalnych 6) Weryfikacja kierunków kształcenia 7) Dostosowanie profilu nauczania do potrzeb rynku pracy 8) Restrukturyzacja nauczania w szkołach rolniczych 9) Tworzenie funduszu stypendialnego 10) Zwiększenie liczby miejsc w internatach c) Wyposażenie szkół w pracownie komputerowe, nauczanie informatyki i korzystania z Internetu d) Zwiększenie nacisku na naukę języków obcych e) Tworzenie nowoczesnych „centrów kształcenia praktycznego” przy szkołach rolniczych 11) Ułatwienie dojazdu młodzieży do szkół
Efekty:	f) Wzrost liczby młodzieży wiejskiej kształcącej się w szkołach średnich g) Eliminacja kierunków nauczania o małym zapotrzebowaniu na rynku pracy h) Zmniejszenie się udziału młodzieży uczącej się w szkołach zasadniczych, przekształcenie części szkół rolniczych i ZSZ w szkoły maturalne 12) Organizacja transportu do szkół

Zespół przedsięwzięć 1.1.3.	Rozwój szkolnictwa wyższego
Zadania:	1) Rozwój sieci ośrodków zamiejscowych, głównie wyższych uczelni państwowych 2) Tworzenie wyższych szkół zawodowych 3) Wprowadzanie kierunków kształcenia adekwatnych do obecnej sytuacji gospodarczej 4) Wprowadzenie korzystnego systemu kredytowania nauki
Efekty:	a) Uzyskanie większej dostępności do szkół wyższych w tym renomowanych uczelni państwowych b) Uzyskanie przyrostu liczby osób studiujących c) Uzyskanie wzrostu poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich w tym osób wysokokwalifikowanych w kierunkach pożądanym na lokalnym rynku pracy
Zespół przedsięwzięć 1.1.4.	Rozwój szkolnictwa dla dorosłych
Zadania:	5) Rozwój szkolnictwa średniego dla dorosłych 6) Rozwój form kształcenia ustawicznego 7) Wprowadzanie systemu kredytowania nauki dla dorosłych
Efekty:	d) Powstanie w każdym mieście powiatowym szkoły maturalnej dla dorosłych na bazie istniejących szkół e) Powstanie sieci placówek dokształcania i zmiany kwalifikacji z uwzględnieniem pożądanym kierunków dokształcania: spółdzielczość, samoorganizacja, przygotowanie do integracji z Unią Europejską, edukacja ekonomiczna f) Uzyskanie dobrej dostępności do edukacji inżynierskiej g) Powstanie bardzo korzystnego systemu kredytowania

Cel operacyjny 1.2.: Wspieranie rozwoju infrastruktury społecznej oraz zapewnienie funkcjonowania systemów pomocy i ubezpieczeń społecznych

Zespół przedsięwzięć 1.2.1.	Wspieranie wiejskich instytucji oraz inicjatyw kulturalnych i sportowych
Zadania:	8) Wspieranie działalności różnego rodzaju instytucji, tj. bibliotek, domów kultury, kin, muzeów 9) Promocja walorów dziedzictwa kulturowego 10) Wspieranie wszelkich inicjatyw kulturalnych i sportowych (np. wystaw, zespołów folklorystycznych, grup sportowych)
Efekty:	h) Uzyskanie integracji lokalnej społeczności i) Podniesienie standardu życia na wsi j) Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej wsi k) Uzyskanie wzrostu dostępności do usług związanych z obsługą instytucji i inicjatyw

Zespół przedsięwzięć 1.2.2.	Promocja i profilaktyka zdrowotna
Zadania:	1) Szeroko zakrojona promocja zdrowego stylu życia 2) Rozwój profilaktyki leczniczej 3) Dopuszczenie ośrodków zdrowia i gabinetów lekarskich, na wsi i w małych ośrodkach miejskich w odpowiedni sprzęt diagnostyczny i terapeutyczny
Efekty:	a) Większe korzystanie ze świadczeń zdrowotnych przez rodziny rolnicze b) Zwiększenie skuteczności wczesnego diagnozowania różnego rodzaju chorób, zjawisk patologicznych c) Zwiększenie dostępu do usług medycznych: zmniejszenie liczby osób przypadającej na jednego lekarza, stomatologa, pielęgniarkę środowiskowo – rodzinną d) Podniesienie jakości wykonywanych usług medycznych
Zespół przedsięwzięć 1.2.3.	Poprawa funkcjonowania systemu pomocy społecznej
Zadania:	4) Rozwój ośrodków świadczących pomoc stacjonarną i półtowartą oraz promowanie środowiskowych form pomocy 5) Inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej 6) Pomoc rodzinom pozostającym w trudnej sytuacji życiowej (w formie materialnej, leczeniu, poradnictwie specjalistycznym, opiece nad dziećmi) 7) Wspieranie i wykorzystywanie potencjału sektora pozarządowego w rozpoznawaniu i zaspokajaniu potrzeb społecznych
Efekty:	e) Zwiększenie dostępności do świadczeń opiekuńczych, m.in. świadczenie schronienia, posiłku, poradnictwa f) Objęcie opieką szerokiej grupy osób i rodzin wymagających pomocy, w tym zagrożonych ubóstwem i społeczną marginalizacją g) Objęcie opieką osób starszych i niepełnosprawnych h) Poprawa warunków bytowych rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej oraz podejmowanie działań zmierzających do ich usamodzielnienia i) Podniesienie jakości efektywności zaspakajanych potrzeb poprzez zwiększenie udziału różnych podmiotów w realizacji zadań pomocy społecznej
Zespół przedsięwzięć 1.2.4.	Udoskonalenie systemu ubezpieczeń społecznych rolników
Zadania:	8) Zracjonalizowanie zasad udziału rolników w finansowaniu systemu poprzez zróżnicowanie składki w zależności od dochodu lub wielkości obszaru gospodarstwa rolnego 9) Możliwie maksymalne skorelowanie rozwiązań systemu emerytalnego rolnego z rozwiązaniami przyjętymi w systemie ubezpieczeń pracowniczych (łącznie z zasadami tworzenia kapitału ubezpieczeniowego), przy jednoczesnym zachowaniu odrębności systemu rolnego
Efekty:	j) Uzyskanie mechanizmów stymulujących przekształcenia strukturalne w rolnictwie k) Zapewnienie rolnikom godziwych warunków bezpieczeństwa socjalnego

Cel operacyjny 1.3.: Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej

Zespół przedsięwzięć 1.3.1.	Rozwój gospodarki wodno - ściekowej
Zadania:	1) Realizacja komunalnych oczyszczalni ścieków z punktami zlewnymi dla miast i gmin 2) Realizacja sieci kanalizacyjnych w miastach i miejscowościach o zwartej zabudowie 3) Uporządkowanie gospodarki ściekowej w miejscowościach uzdrowiskowych, a szczególnie w Ciechocinku 4) Realizacja indywidualnych przyobiektowych oczyszczalni ścieków dla zabudowy rozproszonej 5) Realizacja sieci wodociągowej na obszarach wiejskich 6) Modernizacja ujęć wody 7) Opracowanie projektów stref ochrony pośredniej komunalnych ujęć wody
Efekty:	a) Podniesienie standardu życia ludności poprzez zabezpieczenie odpowiedniej ilości i jakości wody pitnej b) Poprawa stanu czystości wód powierzchniowych płynących i stojących c) Pełne wykorzystanie przepustowości oczyszczalni ścieków d) Zachowanie wysokiej jakości zasobów wód podziemnych e) Stworzenie warunków dla właściwej działalności gospodarczej i społecznej człowieka f) Przyciągnięcie kapitału i nowych inwestycji na obszary wiejskie
Zespół przedsięwzięć 1.3.2.	Rozwój i modernizacja systemów energetycznych
Zadania:	8) Modernizacja głównych punktów zasilania na obszarach wiejskich 9) Reelektryfikacja wsi 10) Budowa sieci gazowniczych średniego ciśnienia na terenie miast 11) Budowa źródeł energii elektrycznej i ciepłej opartej o odnawialne źródła energii
Efekty:	g) Zabezpieczenie potrzeb przemysłu usług i gospodarki komunalnej na czynniki energetyczne h) Powstanie warunków do zmiany struktury zużycia energii pierwotnej i) Poprawa standardu życia ludności j) Zmniejszenie emisji pyłów i gazów do atmosfery
Zespół przedsięwzięć 1.3.3.	Modernizacja i rozwój sieci telekomunikacyjnych
Zadania:	12) Telefonizacja wsi
Efekty:	k) Dostęp do sieci Internet l) Zniwelowanie różnic między miastem a wsią w dostępie do szerokich usług telekomunikacyjnych

Zespół przedsięwzięć 1.3.4.	Prowadzenie właściwej gospodarki odpadowej
Zadania:	1) Budowa wysypisk dostosowanych do wymogów ochrony środowiska ze wskazaniem na wysypiska grupowe 2) Wdrażanie nowoczesnych technologii utylizacji odpadów
Efekty:	a) Likwidacja źródeł zagrożenia środowiska b) Poprawa jakości wód podziemnych c) Możliwość segregacji odpadów do wtórnego zagospodarowania d) Poprawa standardu życia mieszkańców
Zespół przedsięwzięć 1.3.5.	Regulacja stosunków wodnych
Zadania:	3) Budowa, odbudowa, utrzymanie i konserwacja urządzeń przeciwpowodziowych, melioracji podstawowych i szczegółowych 4) Zmiana sposobu eksploatacji urządzeń melioracyjnych z budową zbiorników retencyjnych w celu złagodzenia deficytu wody dla rolnictwa 5) Budowa systemów nawadniających obszary rolne w oparciu o duże zasoby wód powierzchniowych (rzeki) 6) Regulacja stosunków wodnych na terenach trwałych użytków zielonych szczególnie w obszarach o wysokich walorach przyrodniczych 7) Edukacja rolników w zakresie eksploatacji systemów nawadniających obszary rolne
Efekty:	e) Zabezpieczenie terenu województwa przed zagrożeniem powodziowym f) Zaspokojenie niezbędnych potrzeb w dziedzinie melioracji rolnych podstawowych i szczegółowych g) Poprawa opłacalności pierwotnej produkcji rolnej dzięki uzyskiwaniu wyższych plonów i zbiorów
Zespół przedsięwzięć 1.3.6.	Modernizacja dróg powiatowych
Zadania:	8) Dostosowanie parametrów technicznych do wymogów normatywnych dla tej kategorii dróg 9) Budowa urządzeń związanych z funkcjonowaniem komunikacji zbiorowej 10) Budowa wydzielonych chodników na obszarach wsi, położonych w pasach drogowych
Efekty:	h) Poprawa bezpieczeństwa i warunków ruchu drogowego i) Poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich j) Zwiększenie dostępności mieszkańców do środków komunikacji zbiorowej (autobus)
Zespół przedsięwzięć 1.3.7.	Modernizacja dróg gminnych
Zadania:	11) Dostosowanie parametrów technicznych do wymogów normatywnych 12) Budowa w pasie drogowym wydzielonych chodników
Efekty:	k) Poprawa bezpieczeństwa i warunków ruchu samochodowego l) Poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich dla celów gospodarczych oraz turystycznych m) Poprawa bezpieczeństwa i warunków ruchu pieszego

Strategiczny obszar działań 2.:
Poprawa sytuacji dochodowej rolnictwa poprzez wspieranie restrukturyzacji i modernizacji obszarów wiejskich

Cel operacyjny 2.1.: Przebudowa rolnictwa i jego otoczenia

Zespół przedsięwzięć 2.1.1.	Rozwój i modernizacja gospodarstw towarowych i specjalistycznych
Zadania:	1) Wspieranie przemian w strukturze obszarowej i własnościowej gospodarstw rolnych i leśnych 2) Wspieranie modernizacji budynków inwentarskich oraz budowy nowych o wysokich standardach higieniczno – sanitarnych, odnowy parku maszynowego do upraw, pielęgnacji, zbioru i przechowywania produktów rolniczych
Efekty:	a) Uzyskanie trwałego rozdysponowania gruntów popegeerowskich głównie w obszarach o nasilonym występowaniu problemu; powiaty: sępoleński, nakielski, wąbrzeski b) Regulacja roszczeń do gruntów Skarbu Państwa zgodnie z regulacjami ustawowymi c) Osiągnięcie średniego obszaru gospodarstwa rolnego w przedziale 13-14 ha użytków rolnych d) Uzyskanie nowych lub zmodernizowanych budynków inwentarskich na poziomie około 30% ogółu gospodarstw rolnych szczególnie na obszarze Kujaw i Ziemi Chełmińskiej e) Odnowienie parku maszynowego głównie w gospodarstwach towarowych, specjalistycznych
Zespół przedsięwzięć 2.1.2.	Rozwój i upowszechnianie postępu technicznego i biologicznego w uprawie roślin i hodowli zwierząt
Zadania:	3) Propagowanie stosowania kwalifikowanego materiału siewnego i sadzeniakowego oraz stosowanie ochrony chemicznej w produkcji roślinnej zgodnie z wymogami środowiskowymi UE 4) Propagowanie stosowania materiału hodowlanego w produkcji zwierzęcej oraz wysokobiałkowych pasz i koncentratów w żywieniu zwierząt 5) Wdrażanie nowoczesnych technologii i technik w produkcji roślinnej i zwierzęcej 6) Wzmacnianie roli stacji doświadczalnych zajmujących się hodowlą twórczą i zachowawczą
Efekty:	f) Stosowanie bardziej wydajnych odmian roślin i ras zwierząt inwentarskich g) Lepsze wykorzystanie warunków przyrodniczych do produkcji rolnej h) Uzyskanie wzrostu opłacalności i konkurencyjności produkcji rolnej oraz jakości surowców rolniczych odpowiadających wymogom UE

Zespół przedsięwzięć 2.1.3.	Budowa i rozwój nowoczesnego rynku rolnego*
Zadania:	1) Wspieranie instytucji rynku rolnego jak giełda towarowa o charakterze regionalnym, rozwijanie rynków hurtowych oraz zintegrowanego systemu informacji rynkowej 2) Tworzenie grup produkcyjno – marketingowych i rozwój spółdzielczości 3) Wzmacnianie roli i instytucji kontroli jakości płodów rolnych i żywności 4) Rozwój instytucji około biznesowych na terenach wiejskich
Efekty:	a) Powstanie giełdy towarowej w środkowej części województwa w terenie o dobrej dostępności komunikacyjnej b) Budowa strategicznych ubojni zwierząt c) Utworzenie rynku hurtowego w Przyłękach k.Bydgoszczy oraz w innych miejscowościach w pobliżu większych miast d) Samoorganizacja rolników w grupy producenckie, spółdzielnie, szczególnie w sektorze owocowo-warzywnym o największym rozdrobnieniu produkcji oraz mięsnym e) Uzyskanie dostępu przez uczestników rynku rolnego do informacji o cenach surowców i produktów, wielkości dostaw, kanałów dystrybucji, kosztów transakcji oraz innych danych potrzebnych do właściwego podejmowania decyzji przez uczestników rynku f) Możliwość korzystania z usług bankowych, prawnych, ekonomicznych, monitoringu, ośrodków szkoleniowych i konsultingowych
Zespół przedsięwzięć 2.1.4.	Rozwój rolnictwa niekonwencjonalnego oraz przetwórstwa żywności produkowanej metodami ekologicznymi i ich marketing
Zadania:	5) Działania w kierunku dostosowania przepisów prawnych do obowiązujących w UE dla umożliwienia eksportu produktów 6) Propagowanie przekształcania się gospodarstw z tradycyjnego na ekologiczny system gospodarowania głównie w obszarach objętych różnymi formami ochrony przyrody 7) Wsparcie dla gospodarstw i przetwórnictwa ekologicznego w zakresie szkoleniowym, doradczym, finansowym głównie w okresie przekształcania i pierwszych trzech latach funkcjonowania 8) Promocja i marketing rolnictwa niekonwencjonalnego oraz żywności produkowanej metodami ekologicznymi
Efekty:	g) Wdrożenie ustawy w sprawie rolnictwa ekologicznego oraz znakowania jego produktów i środków spożywczych h) Uzyskanie wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych i) Osiągnięcie poprawy stanu środowiska przyrodniczego j) Uzyskanie wzrostu popytu na żywność produkowaną metodami ekologicznymi oraz jej eksportu

Zespół przedsięwzięć 2.1.5.	Dostosowanie jakości surowców i produktów rolniczych do wymogów UE
Zadania:	1) Wspieranie modernizacji gospodarstw rolnych dla spełnienia wymagań sanitarno – higienicznych UE 2) Promowanie inwestycji o charakterze innowacyjnym umożliwiającym dostosowanie produkcji do wymogów rynku i standardów UE 3) Wspieranie wdrażania systemu bezpieczeństwa produkcji żywności (HACCP) 4) Wspieranie wzrostu poziomu zdrowotności roślin oraz podniesienia skuteczności zwalczania organizmów szkodliwych 5) Dostosowanie funkcjonowania służb fitosanitarnych i weterynaryjnych do wymogów UE
Efekty:	a) Uzyskanie wysokiej jakości surowców i produktów rolniczych konkurencyjnych na rynkach krajowych i zagranicznych b) Zmodernizowanie budynków inwentarskich szczególnie na obszarze Kujaw i Ziemi Chełmińskiej c) Udoskonalenie systemu kontroli weterynaryjnej i fitosanitarnej

Cel operacyjny 2.2.:**Modernizacja, restrukturyzacja przetwórstwa rolno-spożywczego i jego marketing**

Zespół przedsięwzięć 2.2.1.	Popieranie tworzenia instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie instrumentów i organizację przetwórstwa
Zadania:	6) Utworzenie sprawnego modelu instytucjonalno – organizacyjnego 7) Zbudowanie systemu informatycznego
Efekty:	d) Utworzenie skutecznej kontroli wszystkich programów regulujących rynki rolne e) Uzyskanie sprawnej obsługi informacyjnej finansowo – księgowej, skutecznego nadzoru i kontroli przetwórstwa
Zespół przedsięwzięć 2.2.2.	Dostosowanie standardów sanitarno – weterynaryjnych w produkcji i przetwórstwie do wymagań UE
Zadania:	8) Organizacja systemu kontroli jakości surowców 9) Stworzenie systemu identyfikacji surowców i gospodarstw 10) Doprowadzenie do uzyskania licencji (certyfikatów) spełnienia warunków sanitarno – weterynaryjnych w produkcji przez gospodarstwa specjalistyczne 11) Wdrożenie systemu zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego HACCP 12) Przeprowadzanie szkoleń specjalistycznych w zakresie podniesienia jakości surowców i wyrobów, higieny, standaryzacji dla kierownictwa i pracowników zakładów oraz producentów surowców
Efekty:	f) Uzyskanie produktów lepszej jakości konsumpcyjnej, wzrost dochodowości sektora g) Zmiana mentalności i świadomości producentów i przetwórców h) Posiadanie wiedzy na temat zagadnień standaryzacji zarządzania jakością i higieny przez producentów i przetwórców i) Uzyskanie wzrostu liczby zakładów spełniających standardy UE j) Utworzenie nowych miejsc pracy

Zespół przedsięwzięć 2.2.3.	Poprawa efektywności funkcjonowania zakładów, w szczególności przetwórstwa mięsa, mleka, owoców i warzyw oraz roślin przemysłowych
Zadania:	1) Wsparcie procesów przekształceń własnościowych i koncentracji w przetwórstwie 2) Stworzenie systemu ochrony produktów regionalnych oraz wsparcie ich promocji 3) Wdrażanie nowych technologii i innowacji 4) Wsparcie działań mających na celu produkcję biopaliw 5) Wdrażanie systemów logistycznych 6) Upowszechnianie kontraktacji jako narzędzia integracji pionowej producentów z przetwórstwem 7) Odbudowa i tworzenie infrastruktury technicznej i gospodarczej 8) Wsparcie akcji promocyjnych 9) Szkolenia marketingowe dla kadry zarządzającej
Efekty:	a) Zakończenie przekształceń własnościowych z udziałem producentów surowców rolniczych b) Zwiększenie ilości konkurencyjnych produktów c) Poprawa efektywności procesów przetwórstwa – osiągnięcie niższych kosztów w łańcuchu produkcyjnym d) Wykształcenie kadry skuteczniej zarządzającej e) Pozyskanie zewnętrznych rynków zbytu f) Utworzenie nowych miejsc pracy g) Poprawa stanu środowiska

Cel operacyjny 2.3.:

Tworzenie warunków do różnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich

Zespół przedsięwzięć 2.3.1.	Aktywizacja społeczno – gospodarcza miast oraz ośrodków gminnych
Zadania:	10) Kreowanie centrów rozwoju gospodarczego w miastach powiatowych 11) Popieranie kształtowania się ośrodków wielofunkcyjnych w małych miastach i miejscowościach gminnych 12) Wspieranie rozwoju inkubatorów przedsiębiorczości 13) Tworzenie dobrych warunków do inwestowania dla czynnych i potencjalnych przedsiębiorców oraz ich promocja 14) Kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży oraz wsparcie dla kształcenia ustawicznego i praktycznego dorosłych 15) Różnicowanie działalności gospodarczej zapewniającej alternatywne źródła dochodu w różnych działach gospodarki
Efekty:	h) Powstanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) i) Powstanie nowych miejsc pracy (ograniczenie bezrobocia) dla ludności odchodzącej z rolnictwa oraz uzyskanie dodatkowego dochodu dla pracujących w rolnictwie w takich dziedzinach jak agroturystyka, gospodarka leśna, przetwórstwo rolno – spożywcze, infrastruktura techniczna i społeczna j) Uzyskanie dobrego dostępu przez inwestora do terenów, infrastruktury technicznej oraz jednostek okołobiznesowych szczególnie w miastach powiatowych k) Uzyskanie wzrostu udziału inwestorów z zewnątrz l) Utworzenie systemu gwarancji i poręczeń na tworzenie nowych miejsc pracy m) Uzyskanie wzrostu „samozatrudnienia” n) Wykształcenie młodzieży aktywnej ekonomicznie i społecznie

Zespół przedsięwzięć 2.3.2.	Propagowanie rozwoju agroturystyki
Zadania:	1) Poprawa warunków prowadzenia działalności agroturystycznej 2) Wsparcie dla tworzenia bazy noclegowej i infrastruktury agroturystycznej o wysokim standardzie 3) Edukacja agroturystyczna 4) Promocja agroturystyki
Efekty:	a) Zwiększenie potencjału w zakresie agroturystyki, szczególnie w obszarach o wysokich walorach przyrodniczo – kulturowych występujących w obszarze całego województwa b) Zwiększenie liczby gospodarstw agroturystycznych z ogólnej liczby gospodarstw skupionych głównie na Pojezierzu Brodnickim oraz obszarach parków krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu c) Wykształcenie grup liderów związanych z rolnictwem do prowadzenia działalności agroturystycznej d) Uzyskanie nowych miejsc pracy oraz wzrostu dochodów rolników e) Uzyskanie większej liczby osób korzystających z wypoczynku w gospodarstwach rolnych
Zespół przedsięwzięć 2.3.3.	Aktywizacja społeczności i władz lokalnych oraz promowanie inicjatywności
Zadania:	5) Tworzenie ponadlokalnych organizacji partnerskich na rzecz lokalnych inicjatyw 6) Kreowanie lokalnych liderów oraz tworzenie sieci partnerstwa lokalnego 7) Wspieranie wykorzystania lokalnego potencjału rozwojowego
Efekty:	f) Powstanie ośrodków wspierania przedsiębiorczości oraz wykształcenie się doradztwa prawnego, ekonomicznego, podatkowego g) Uzyskanie większej aktywności społeczności lokalnych w zakresie gospodarczym i społecznym h) Aktywny udział liderów jako reprezentantów społeczności lokalnych w życiu gospodarczym, społecznym i politycznym województwa i kraju

Strategiczny obszar działań 3.:
Ochrona i poprawa środowiska przyrodniczo – kulturowego
(programy rolno – środowiskowe)

Cel operacyjny 3.1.: Respektowanie zasad ochrony środowiska w rozwoju gospodarczym wsi

Zespół przedsięwzięć 3.1.1.	Ochrona środowiska w produkcji rolnej i przetwórstwie rolno - spożywczym
Zadania:	• Wyposażenie gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej w urządzenia służące do przechowywania odchodów zwierzęcych (zbiorniki na odchody płynne, płyty do składowania i przechowywania obornika) wraz z instalacją kanalizacyjną łączącą budynki inwentarskie z w/w urządzeniami. W pierwszej kolejności dotyczy to obszarów zlewni Brdy, Drwęcy i Noteci • Wyposażenie w specjalistyczne maszyny i urządzenia służące do zagospodarowania odchodów zwierzęcych (pompy, mieszałki do gnojowicy, wozy asenizacyjne) • Stosowanie zabiegów agrotechnicznych i agrochemicznych zgodnie z Kodeksem Dobrej Praktyki Rolniczej • Stosowanie nowoczesnych technologii w zakładach przetwórstwa rolno – spożywczego • Stosowanie metod oczyszczania naturalnego – fitooczyszczalnie • Szeroko prowadzona edukacja ekologiczna
Efekty:	• Likwidacja punktowych źródeł zanieczyszczeń oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania zanieczyszczeń obszarowych, pochodzących z produkcji roślinnej i zwierzęcej • Poprawa stanu sanitarno – higienicznego terenów wiejskich • Poprawa stanu czystości wód powierzchniowych • Eliminacja zagrożeń wód podziemnych • Poprawa warunków ekonomicznych gospodarstw wiejskich w wyniku stosowania prawidłowej gospodarki nawozami – zgodnie z Kodeksem Dobrej Praktyki Rolniczej • Wzrost i przebudowa świadomości ekologicznej społeczności wiejskiej, prowadzącej do zmian sposobu i zasad gospodarowania, przyjaznych środowisku
Zespół przedsięwzięć 3.1.2.	Ochrona gleb przed degradacją
Zadania:	• Odstąpienie od użytkowania produkcyjnego gleb o niskich klasach bonitacyjnych i przeznaczenie ich pod inną formę użytkowania (użytki zielone, zalesienia) w pierwszej kolejności w gminach na terenie powiatów: lipnowskiego, rypińskiego, włocławskiego, tucholskiego i brodnickiego • Rozwój małej retencji • Racjonalizacja wapnowania gleb • Zmiana użytkowania gruntów rolnych zagrożonych procesami erozji (urządzenie trwałych użytków zielonych, zadrzewień śródpolnych, przyskarpowych, właściwe zabiegi agrotechniczne) • Likwidacja „dzikich” punktów eksploatacji surowców mineralnych • Likwidacja „dzikich” wysypisk odpadów
Efekty:	• Ograniczenie degradacji gleb niskich klas bonitacyjnych (marginalnych) • Zwiększenie powierzchni użytków zielonych • Poprawa warunków gruntowo – wodnych gleb • Regulacja kwasowości gleb, przystosowanie gleb do potrzeb i wymogów produkcji roślinnej • Ograniczenie powierzchni gleb zagrożonych oddziaływaniem erozji wodnej i wietrznej • Poprawa warunków sanitarnych i estetycznych krajobrazu wiejskiego

Zespół przedsięwzięć 3.1.3.	Zalesianie najsłabszych gruntów rolnych
Zadania:	1) Przeznaczenie pod zalesienie gruntów marginalnych. W pierwszej kolejności terenów gmin w powiatach: lipnowskim, rypińskim, włocławskim, tucholskim, brodnickim 2) Rozwój szkółkarstwa leśnego
Efekty:	a) Ochrona gruntów niskich klas bonitacyjnych przed degradacją. Odstąpienie od nieekonomicznego użytkowania w/w gruntów b) Wzrost powierzchni leśnych terenów gmin, większa migracja i populacja dzikiej zwierzyny c) Wzrost wartości krajobrazowej i ekologicznej terenów wiejskich d) Uzyskanie pozarolniczych miejsc pracy
Zespół przedsięwzięć 3.1.4.	Zachowanie łąk i pastwisk o wysokich walorach przyrodniczych
Zadania:	3) Przeznaczenie gruntów ornych na użytki zielone 4) Odstąpienie od intensywnego użytkowania łąk i pastwisk 5) Prowadzenie ekstensywnego wypasu zwierząt 6) Ograniczenie wykorzystywania w/w terenów do celów rekreacji i prac doświadczalnych 7) Prowadzenie pokosów traw z zachowaniem zasad ochrony stanowisk lęgowych 8) Wprowadzanie form ochronnych na terenach o unikalnej roślinności łąkowej 9) Wprowadzenie formy ochrony terenów w formie użytków ekologicznych 10) Szeroka edukacja ekologiczna
Efekty:	e) Powiększenie obszarów użytków zielonych i korzystne ich oddziaływanie jako buforu ochronnego dla obszarów chronionych f) Zachowanie równowagi biocenotycznej i zróżnicowania florystycznego łąk i pastwisk g) Ochrona miejsc lęgowych ptactwa i drobnej fauny łąkowej h) Uzyskanie terenów o bogatym zasobie rodzimej, lokalnej flory i fauny spełniających rolę stabilizującą – regulującą gospodarkę wodną (oczka wodne, mokradła, torfowiska) i) Przebudowanie świadomości ekologicznej społeczności wiejskiej, zmiana sposobu i zasad gospodarowania

Cel operacyjny 3.2.: Kształtowanie środowiska kulturowego

Zespół przedsięwzięć 3.2.1.	Kultywowanie tradycji i ochrona dorobku kulturowego obszarów wiejskich
Zadania:	1) Przeprowadzenie kampanii informacyjnej wśród środowisk samorządowych o instytucjach i programach wspierających ochronę i rekonstrukcje różnorodności kulturowej obszarów wiejskich 2) Rozwinięcie działalności edukacyjnej wśród młodzieży wiejskiej, uświadamiającej celowość dbania o walory kulturowe swojego regionu 3) Wspieranie imprez lokalnych i ponadlokalnych wykorzystujących tradycje ludowe obszarów wiejskich (festiwale, konkursy, występy okolicznościowe, targi) 4) Zachęcanie przedsiębiorców prywatnych do sponsoringu na rzecz działalności kulturalnej (ulgi podatkowe, promocja w mediach) 5) Wspieranie współpracy międzyregionalnej w aspekcie zachowania dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich na szczeblu krajowym i międzynarodowym (m.in. współpraca z regionami w UE) 6) Promowanie działalności rzemieślniczej i rękodzielniczej opartej o miejscowe tradycje ludowe – wykreowanie markowych produktów turystycznych charakterystycznych dla danego regionu
Efekty:	a) Świadoma polityka samorządów lokalnych na rzecz efektywnego zagospodarowania zasobów kulturowych obszarów wiejskich b) Większy patriotyzm lokalny społeczności wiejskiej, oparty o kultywowanie tradycji i dziedzictwo kulturowe c) Korzystanie z doświadczeń samorządów lokalnych UE w wykorzystywaniu zasobów kulturowych do rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich
Zespół przedsięwzięć 3.2.2.	Renowacja obiektów zabytkowych na obszarach wiejskich
Zadania:	7) Stworzenie systemu ulg podatkowych dla inwestorów podejmujących się renowacji obiektów o walorach kulturowych 8) Stworzenie prostej drogi kredytowej i prawnej pozwalającej zaadaptować obiekty zabytkowe do współczesnych standardów użytkowych (np. w turystyce) 9) Rozszerzenie i skoordynowanie działań promujących walory historyczno – krajobrazowe miejscowości obszarów wiejskich
Efekty:	d) Uchronienie od degradacji i zniszczenia wielu obiektów zabytkowych na obszarach wiejskich e) Uzyskanie produktu turystycznego reprezentującego poszczególne regiony i promującego walory kulturowe obszarów wiejskich
Zespół przedsięwzięć 3.2.3.	Ochrona i poprawa struktury krajobrazu wiejskiego
Zadania:	10) Wspieranie waloryzacji parków podworskich i wiejskich 11) Wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, przydrożnych, alejowych 12) Opracowanie kanonów i wzorników form budownictwa charakterystycznych dla poszczególnych obszarów w oparciu o zachowane elementy historyczno – kulturowe z promocją dla ich realizacji
Efekty:	f) Zachowanie lokalnego charakteru środowiska g) Poprawa estetyki krajobrazu i harmonii przyrodniczo – kulturowej h) Przywrócenie ładu przestrzennego

Uchwała nr 439/2000
Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
z dnia 20 czerwca 2000 r.

w sprawie Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Na podstawie art. 18 pkt. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz.U. Nr 91, poz. 576 z późn. zm.) i Uchwały Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Nr 78/99 z dnia 29 marca 1999 r. w sprawie zobowiązania Zarządu Województwa do rozpoczęcia prac nad strategią rozwoju województwa

uchwala się co następuje:

§1

Uchwala się Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego obejmującą:

- 1) Wizję Rozwoju do 2010 roku, stanowiącą załącznik nr 1 do niniejszej uchwały,
- 2) Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa, stanowiącą załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§2

Integralną część Strategii Rozwoju Województwa stanowi Diagnoza Prospektywna przyjęta Uchwałą Nr 209/99 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 18 października 1999 r. w sprawie *Diagnozy Prospektywnej Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz celów rozwoju Województwa przygotowanych w ramach prac nad strategią rozwoju.*

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.